

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:
<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

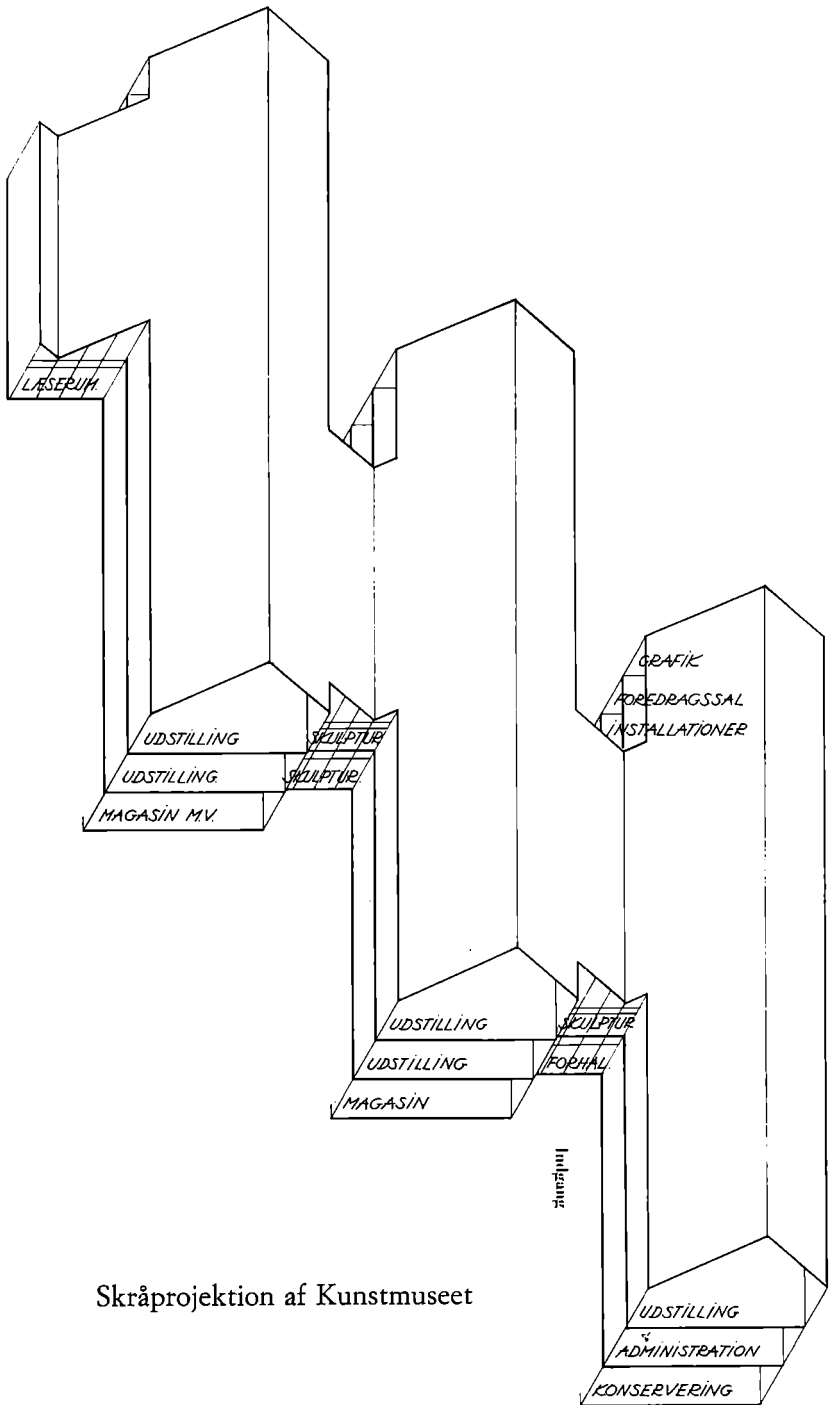
Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Aarhus Kunstmuseum

1967

Skråprojektion af Kunstmuseet

Kunstmuseet i Vennelystparken

Af Minna Heimbürger

Aarhus nye Kunstmuseum, der åbnes for publikum i september 1967, er opført i Vennelystparken og har med denne placering direkte tilknytning til både den gamle bydel med havneområdet og Universitetet med de mange institutbygninger spredt i parken ovenfor. Da Museet modtog denne grund som gave fra Aarhus by i 1958, var det kommende Kunstmuseums bygmester samtidig udpeget: kgl. bygningsinspektør C. F. Møller, der var skaberen af bygningerne i den øvrige del af parkområdet. Med denne arkitekt ville Kunstmuseet i sit ydre naturligt komme til at føje sig ind i det arkitektoniske helhedsmilieu, der eksisterede på dette sted i forvejen. På forhånd var således ikke blot selve placeringen, men også den ydre manifestation af byens nye Kunstmuseum givet: en bygning i håndstrøgne, gule mursten og gule tagsten.

Under arbejdet med skitseprojekteringen var der to ting, der stod Museets ledelse klart på forhånd. For det første ønsket om, at bygningen i sit indre måtte blive så stilfærdig, rolig og lidet anmassende som overhovedet muligt. Thi de udstillede malerier, skulpturer og grafiske arbejder skulle have lov til alene at appellere til publikum. Jo mindre arkitekten gjorde sig gældende i *sit* værk, des bedre mulighed fik de repræsenterede billedkunstnere for at gøre sig gældende i *deres* værker. For det andet nærede man ønske om, at Museet blev projekteret efter den idé, at den besøgende kunne komme direkte til det, vedkommende ønskede, uden først at skulle gå igennem en masse andre rum.

Hvor vanskeligt et krav dette var at opfylde, forstår man først ret, når man betænker, hvor mange funktioner Museet skal imødekomme. Den besøgende kan komme for at ville se Museets faste samlinger, eller foretrækker måske at nøjes med at gennemgå den ældre kunst – eller den moderne. Hans ønske kan være blot at se en udstilling i salen for særudstillinger eller at se grafiske arbejder. Måske kommer han for at undersøge noget på bibliotheket eller for at se et billede, der står på magasinet. Endelig kan den besøgende tænkes at komme for at høre et foredrag, eller han har et ærinde på kontoret eller i konserveringsværkstedet.

Til arkitektens og hans tegnestues ære skal siges, at det virkelig lykkedes at få direkte adgangsforhold til alle funktioner – og flere til – fra selve forhallen.

Når Kunstmuseet i sit ydre fremstår som en bygning bestående af tre parallelforskudte enkeltbygninger, indbyrdes forbundet af halve trappeløb bag glaspartier, er det for en stor del forårsaget af den stærkt skrånende og vanskelig bebyggelige grund. Det stærke fald i terrænet foretrak arkitekten at understrege rent æstetisk ved at lade Museet udføre som tre enkelte bygningsfløje, der skyder sig ind i grunden i hver sit niveau. Med deres forskellige højde accentuerer de netop terrænets stærke fald, og som en yderligere understregning af disse fra en istidsgletscher formede linier tegner det karakteristiske tag sig i en zig-zag-afslutning over bygningerne. Tagfald og tagrejsning i brudte linier fra een fløj ned igennem en trappe-mellebygning og videre op i en ny fløj, etc.

Under selve Museets detailprojektering i 1961 gjaldt eet og samme krav for bygmester som bygherre: lav det største og bedst mulige museum for de færrest mulige penge. De færrest mulige penge var de tretrekvart millioner kroner, som Museet havde kunnet samle sammen fra stat, kommune, forstæder, Ny Carlsbergfond samt private institutioner.

Samtidig var det et mål, at Museet ved sin fuldførelse måtte stå som en bygning, der ikke blot i vor egen tid, men også for fremtiden kunne opfylde de krav, der stilles til opbevaring og udstilling af

samlingerne. Således har man forsøgt ved selve rumindretningen ikke at låse sig fast i een bestemt idé, men lade muligheden stå åben for, at fremtiden med eventuelle nye tanker eller principper til museumsindretning kan arbejde videre i denne bygning. Disse tanker er den egentlige grund til, at man for eksempel opererer med få, men meget store rum, der inddeles i mindre sektioner gennem opstilling af mobile udstillingskærme. Den dag, hvor Museet måske er i besiddelse af en afsluttet samling billeder af en kunstner eller kunstnergruppe, vil der således være mulighed for uden vanskelighed at indrette separatrums af den ønskede størrelse.

Angående selve lysindfaldet i Museets udstillingsrum valgte man at arbejde med højtsiddende vinduer. Ved en supplerung af dagslyset med elektrisk lys fra bevægelige loftslamper, der kan indstilles på de forskellige kunstværker, opnår man den bedste mulighed for en individuel belysning af hver enkelt billede. Tanken om ovenlys havde man på et relativt tidligt tidspunkt under projekteringen opgivet som følge af erfaringer fra udlandet, hvor man frarådede denne løsning, thi selv de mindste utætheder bevirker, at regnvand eller kondensvand siver ned i udstillingsrummene, og at støvpartikler – især i fabriksbyer – trænger ind i salene. Endelig giver sneen ved vintertide andre vanskeligheder, når den lægger sig over glasset. – Løsningen med højtsiddende vinduer, som med held er benyttet i et par nyere udenlandske museer, tillader samtidig ophængning af billeder på alle vægge i modsætning til, hvad tilfældet ville være, hvis man havde valgt at arbejde med fuldt sidelys gennem vinduer fra gulv til loft, hvilket ellers er så yndet i vor tid. Museet havde her ikke råd til at spille udstillingsplads, men måtte udnytte ethvert stykke vægareal.

Kun i et par rum, der forbinder hovedfløjene, har man ladet endevæggen opføre helt i glas, thi i disse rum skal udstilles skulpturer. Her er det med andre ord ikke et spørgsmål om udnyttelse af vægareal, men gulvareal. Tillige får de skulpturer, der opstilles i et sådant rum, fordel af at blive set på baggrund af naturen udenfor.

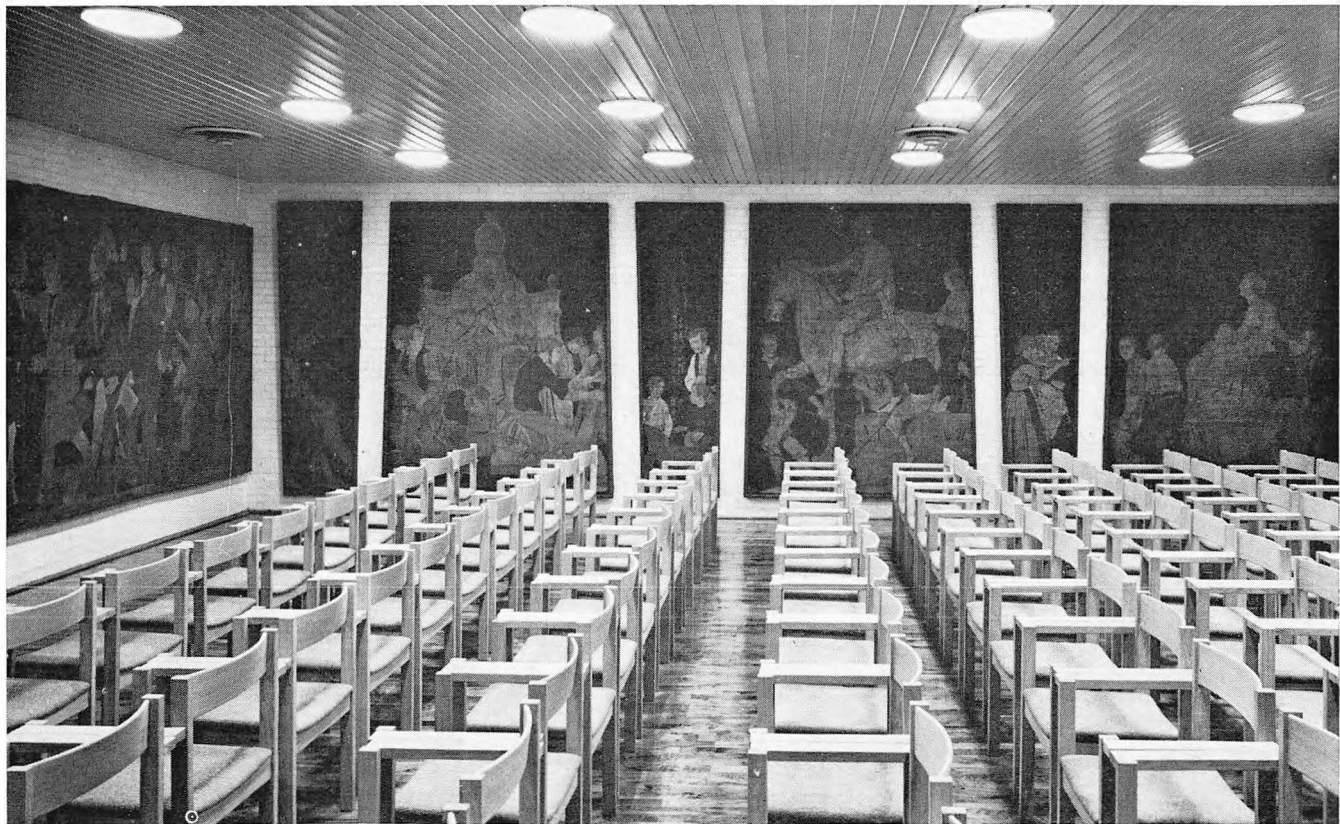
Man bemærker, at disse skulpturrums har klinker som gulvbelæg-

ning i modsætning til de store sale, der er belagt med gulvtæpper. Når man ikke har benyttet klinker eller andet hårdt materiale overalt i huset, men kun på trapper og i mellembygninger, skyldes det rent praktiske hensyn. Med gulvtæpper i udstillingssalene gøres besøget på Museet for det første mindre trættende for publikum end en gulvbelægning udi sten eller træ. I forvejen stilles som bekendt store fysiske krav til folk på museer og udstillinger, hvor tilegnelsen af kunst tit mærkes ubehagelig stærkt i ben og krop af den evindelige smågåen og ståen. Dernæst afdæmper gulvtæpper den ofte højst distraherende støj af andre menneskers fodslag i gulvet.

Ved moderne museumsbyggerier lægges med rette stor vægt på de klimatiske forhold. Erfaringerne har vist, hvor stor skade der forvoldes på malerier og tegninger, når de ikke opbevares i rum med konstant temperatur og fugtighed året rundt. Museet kan tale af bitter erfaring, idet mange numre i vore samlinger bærer mærkbare spor af de håbløse opbevaringsforhold i det gamle Museum. Det var derfor betryggende, at Museets værker kunne overflyttes til den nye bygning, hvor der er installeret et moderne varme- og klimaanlæg, hvorved man er i stand til at holde kontrol med luftens temperatur og relative fugtighedsgrad og om fornødent dirigere den individuelt i hvert enkelt rum. I de rum, hvori der ikke skal opbevares kunstværker, har man imidlertid undladt disse klimatiske installationer.

Selve udstillingssalene i Museet omfatter foruden de allerede omtalte maleri- og skulptursale endnu tre rum, der tjener udstillingsformål. Således for det første en kvadratisk sal uden dagslysindfald og med lavere loftshøjde end ellers i Museet. I dette rum skal udstilles tegninger, gouacher, kobberstik, raderinger, etc., løst monteret på væggene bag glas og kun belyst af lysstofrør, skjult for beskueren. Her kan man ved jævnlige udskiftninger af bladene til stadighed lave nye ophængninger fra Museets grafiske samling. – Dernæst er en stor sal indrettet til brug for skiftende udstillinger, således at Museet ikke som hidindtil nødvendigvis må rydde dele

af den fast udstillede samling, hver gang man ønsker at arrangere en særudstilling. Tanken er samtidig, at dette rum også skal kunne benyttes af andre end selve Museet, og at kunstforeninger, kunst-sammenslutninger, m. fl. her kan afholde deres udstillinger i Aarhus. – Den sidste udstillingssal tjener til ophængning af en samling Scharff-billeder, som Museet har modtaget som testamentarisk gave. Her vil Museets gæster tillige have mulighed for at slappe af over en kop kaffe, eller de vil her kunne se i de sidste numre af kunst-tidsskrifter og andre publikationer, som er fremlagt til orientering for publikum.

For den, der er interesseret i at undersøge eller læse mere om kunst, findes et beskedent bibliotek med håndbøger og litteratur om specielt de kunstnere og epoker, som er repræsenteret i Museets samlinger. Dette rum skal desuden være ramme om de arrangementer, Museet agter at foretage for mindre kredse med kunstforedrag, diskussion, studiearbejde, etc.

I det øjeblik Museet foretager arrangementer for en større kreds, vil den til dette formål indrettede foredragssal blive benyttet. I denne kvadratiske sal med plads til ca. 150 personer har man på alle fire vægge monteret et udvalg af de aftrukne felter fra Thorvaldsens Museum, udført af Jørgen Sonne. Lysbilled- og filmforevisninger, foredrag, koncerter og mange andre arrangementer vil kunne finde sted i denne sal.

En sidste – men også meget væsentlig – funktion, som Museet skal opfylde, er restaurering og konservering af de kunstværker, Museet ejer, og som skal bevares for vore efterkommere. På dette punkt har vi i Danmark haft store vanskeligheder at kæmpe med under manglen på veluddannede konservatorer og hensigtsmæssige værksteder. Således har man hidindtil ikke haft et eneste konserveringsværksted for billedrestaurering uden for Kjøbenhavn og Hillerød. Med indretningen af en moderne konserveringsanstalt på Aarhus Kunstmuseum gives der nu mulighed for også i provinsen at kunne foretage det så nødvendige og påkrævede arbejde for bevaring af vore kunstværdier. Værkstedet er lagt an på med tiden at

skulle virke ikke alene for selve Museet, men også for andre af provinsens museer samt private, der er i besiddelse af bevaringsværdige kunstværker.

Man har vel selve planløsningen af Museet også taget stærkt hensyn til en praktisk og hensigtsmæssig distribution af de underordnede rum såsom magasiner, beskyttelsesrum, udpakningsrum etc. Transport af kunstværker til og fra Museet foregår således uden om hovedindgangen direkte til et underjordisk rum, hvor de pågældende værker ud- og indpakkes. Under udstillingsarrangementer er dette ikke mindst af betydning, da man herved helt undgår at genere publikum eller foretage forberedelserne på offentlig tilgængelige steder i Museet. I tilknytning til dette rum findes Museets magasin, hvortil der også er direkte adgang fra konserveringsværkstedet, samt et bombesikret rum til opbevaring af samlingernes mest betydningsfulde værker i katastrofetilfælde. Endelig er også indrettet et offentligt beskyttelsesrum, sikret mod radioaktivt nedfald under en eventuel atomkrig.

Det er Museets opgave dels at bevare samlingerne for kommende tider, dels at gøre dem tilgængelige for offentligheden. Et vigtigt led i løsningen af den første opgave er at sikre værdierne mod tyveri, og i bygningerne har man da også – i lighed med hvad tilfældet er ved andre moderne museumsbyggerier – installeret et forsvarligt tyverialarmsystem.

Da det gamle museum for mere end hundrede år siden blev taget i brug, hed det, at bygningen skulle huse Museets samlinger på tid og evighed. Idag er vi mere moderate i omtalen af fremtiden og nøjes med blot at ønske, at Museet i Vennelystparken må danne den ideelle ramme om kunstværkerne i en anselig årrække.

Et stykke af Aarhus Kunstmuseums historie

Af Dorrit Lundbæk

Danmarks første kunstforening uden for hovedstaden¹ blev stiftet i Aarhus i året 1847. En opfordring til at indmelde sig, underskrevet af dr. med. Christian Weis², lic. theol., pastor Christian Gad³ og dyrmaleren, adjunkt Emmerik Høegh-Guldberg⁴, besvaredes af 205 personer, og af disse var ca. 60 til stede ved det første møde, der blev afholdt på rådhuset den 24. marts⁵. Her udformede og vedtog man lovene og valgte den første bestyrelse: adjunkt Høegh-Guldberg, pastor Gad og cancelliråd Christian Otterstrøm⁶ samt bankbogholder L. S. Fabricius⁷, der blev kasserer, og premierløjtnant G. Bauditz, der blev revisor.

Foreningens formål var, som det senere stod i Aarhus Stiftstidende⁸, »at vække og udbrede en mere almindelig Sands for Kunsten og dens Frembringelser, ved deels at forskaffe Medlemmerne og Andre Adgang til Beskuelse af Kunstgjenstande saasom Malerier, Kobbere, Staalstik, Lithographier og Gibsafstøbninger m. m., og deels ved at anvende en Sum aarlig til Indkjøb af slige Gjenstande, hvilke derefter ved Bortlodning fordeles blandt Foreningens Medlemmer og blive de Vindendes Eiendom.«

Medlemsbidraget ansattes til 1 rdl. pro persona, og for samme beløb kunne også ikke-medlemmer skaffe sig adgang til et enkelt besøg på en udstilling.

Samme sommer, fra den 20. maj til den 10. juni, fandt den første udstilling sted i et gymnastikhus, der havde hørt til den videnskabelige realskole ved Mindeport⁹. Malerierne blev fremskaffet gennem kunsthandlerne Hornemann og Erslev, København, der meget imødekommende udlånte 66 billeder til en værdi af 1599 rdl., skønt kunstforeningen ikke kunne forpligte sig til at købe for mere end 50 rdl.¹⁰. Hos kunsthandler Bing og søn, ligeledes København, var man mindre heldig; denne forretning ville kun levere de ønskede litografier, kobber- og stålstik på betingelse af, at kunstforeningen garanterede dem et salg på mindst 100 rdl. Bestyrelsen renoncerede og henvendte sig i stedet til dr. Weis' broder, fuldmægtig i det danske cancelli, Carl M. Weis¹¹, som i samråd med en anden af doktorens brødre, møllejer Andreas S. Weis¹², Aarhus, indkøbte såvel kunstblade som nogle relieffer af Thorvaldsen.

På den sidste udstillingsdag blev der afholdt generalforsamling, og bestyrelsen, der havde valgt Høegh-Guldberg til formand, kunne meddele, at medlemstallet var steget fra de oprindelige 205 til 298. Der havde endvidere været 69 betalende gæster, og endelig havde en overenskomst med »Landmændenes Forsamling«¹³, hvis medlemmer fik fri adgang, indbragt 50 rdl. I alt havde bestyrelsen kunnet råde over 417 rdl., og for disse midler var der blevet indkøbt 28 kunstværker, som det nu var hensigten at bortlodde.

Resultatet af lodtrækningen blev indført i kunstforeningen af 1847's bestyrelsesprotokol og stod dagen efter at læse i Stiftstidende¹⁴. Den unge kunstforening var nu etableret, dens første udstilling havde været en succes, et bevis på, at der virkelig eksisterede et udækket behov for kunstoplevelse selv i så lille en købstad, som Aarhus dengang var med sine ca. 8000 indbyggere. Dens initiativtagere har haft god grund til at være tilfredse og optimistiske med hensyn til fremtiden.

Imidlertid kom det til at gå noget anderledes end den heldige begyndelse syntes at love. Den 24. marts 1848, på foreningens et-års dag, udbrød oprøret i Sønderjylland, og dette satte en stopper for foreningens aktivitet; i krigsårene havde man andet at tænke på.

*Ungdomsportræt af
Emmerik
Høegh-Guldberg,
Aarhus
Kunstforening
af 1847's
første formand,
malet i 1829
af hans gode ven og
studiekammerat
Christen Købke
Aarhus
Kunstmuseum*

Men allerede få måneder efter krigens ophør, i foråret 1851, genoptog foreningens bestyrelse arbejdet i kunstens tjeneste. De indkaldte til generalforsamling den 28. april; ingen mødte. En ny indkaldelse til den 19. maj meddeler kort og godt, at hvis der heller ingen indfinder sig denne gang, vil bestyrelsen betragte foreningen som ophævet¹⁵. Og sådan gik det; dog knap et årstid senere opstod den påny, hvorefter den fortsatte sin eksistens under sit gamle navn. Der blev valgt ny bestyrelse, som kom til at bestå af Høegh-Guldberg og Otterstrøm, der genvalgtes, samt af dr. Chr. Weis. Bankbogholder Fabricius fortsatte som kasserer, cancelliråd Rasmussen blev revisor. Medlemstallet opgjordes til 205, og således var kunstforeningen af nøjagtig samme størrelse, som da den fem år tidligere blev stiftet.

Samme år i oktober afholdtes foreningens anden udstilling, hvor man bortloddede 11 kunstværker. I 1853 fandt ingen arrangemen-

ter sted, og på generalforsamlingen den 20. december gav kun bestyrelsen møde; det var som om foreningen nu helt skulle sygne hen. Men i begyndelsen af 1854 synes den atter at live op; på et møde den 17. januar konstateres det, at medlemstallet er steget til 235 i det forløbne år. Bestyrelsen genvælges, og planerne om en permanent malerisamling omtales nu for første gang.

Foreningens videre historie som kunstforening¹⁶ viser en stadig kamp for at bestå trods dalende medlemstal og stigende vanskeligheder med at klare udgifterne i forbindelse med udstillingerne, som da også kun finder sted hvert andet, sommetider hvert tredje år. Men kunstforeningen af 1847 var ikke bare en kunstforening; den var en aktiv og utrættelig forkæmper for decentralisering af hovedstadens kulturgoder, og den var årsag til, at man i Aarhus fik provinsens første kunstmuseum.

I kulturministeriets brevbog fra 1853 finder man under den 28. juli en meget lang skrivelse stilet til amtmanden over Aarhus Amt med følgende indledning¹⁷: »Under 19. Mai 1851 modtog Ministeriet et Andr. fra Byfoged Nielsen, Aarhus¹⁸, tillige med flere Embedsmænd og Borgere sammesteds, hvori de anholdt om Ministeriets Medvirken til Grundlæggelsen af en Kunstsamling og navnlig en Malerisamling deri Byen ved Afgivelse af nogle Malerier af Statens offentlige Samlinger . . .« Det fremgår videre, at ministeriet i den anledning havde henvendt sig til overdirektøren for de kgl. kunstsamlinger¹⁹, som nedsatte en komité bestående af tre museumsinspektører: Chr. Jürgensen Thomsen²⁰, N. L. Højen²¹ og J. P. Møller²². Denne komité har nu fremsendt en liste over de malerier, der eventuelt vil kunne udlånes til Aarhus by. Da det har vist sig umuligt at gøre et passende udvalg blandt de ældre udenlandske kunstværker, uden at malerisamlingen på Christiansborg slot kommer til at lide derunder, og da man desværre ikke ejer ret mange danske malerier fra tiden før Abildgaards død²³, har man anset det for rigtigst at udvælge malerierne blandt værker af nyere danske kunstnere. Men, tilføjes der venligt i skrivelsen, komiteen har i sit udvalg

»ikke kunnet andet end tage Hensyn til at Byen har gjort det første Skridt, og at det er meget ønskeligt, at Jyllands betydeligste By kunde erholde et saa fortrinligt Grundlag til en Provinssamling, som man kunde see sig i Stand til at forskaffe den . . .« Inden man dog kan foretage sig videre i sagen, ønsker man oplysninger om hvilke lokalemuligheder, der findes i Aarhus, og man udbeder sig tegninger heraf. Ligeledes vil man gerne vide, hvorledes den kommende malerisamlings bestyrelse tænkes sammensat.

De første ti års korrespondance med kultusministeriet vedrørende malerisamlingen har det ikke været muligt at finde frem til; men gennem svarkopier fra dette ministeriums brevbøger og justits- og indenrigsministeriets journalsager fra disse år får man et tydeligt billede af, hvorledes sagen udviklede sig. Over to år havde det været, førend »Byfoged Nielsen, Aarhus, tillige med flere Embedsmænd og Borgere sammesteds« fik svar på deres andragende, og der skulle komme til at gå endnu fem år, førend de 24 malerier, der var nævnt på listen, som fulgte med ministeriets svar, endelig nåede frem til deres bestemmelsessted. Men dette skyldtes nu ikke alene ministeriernes satte tempo; spørgsmålene vedrørende lokale og de økonomiske midler til driften af den påtænkte kunstsamling viste sig at være overordentlig vanskelige at løse og var i høj grad medvirkende til, at sagen trak i langdrag.

Bestyrelsens planer om en permanent malerisamling omtales, som tidligere nævnt, første gang i kunstforeningen den 17. januar 1854. Bestyrelsen gjorde på dette møde rede for, hvad der hidtil var sket i sagen, og oplyste, at byfoged Nielsen igennem stiftamtet nu havde fået et positivt svar fra kultusministeriet samt en liste over de malerier, som Aarhus by måtte låne. Foranlediget heraf havde man søgt om et årligt bidrag på 300 rdl. af byens kæmnerkasse til dækning af husleje og andre udgifter samt til hjælp til anskaffelsen af flere kunstværker.

På næste generalforsamling den 9. august samme år fremkom bestyrelsen med det forslag, at foreningen selv skulle købe tre male-

Jørgen Sonne: Scene ved en brønd i Rom. 1845. Et af de tre første malerier, som kunstforeningen indkøbte med henblik på den kommende malerisamling

Aarhus Kunstmuseum

rier på den daværende udstilling og gemme disse med henblik på den kommende malerisamlings forøgelse. Dette forslag bifaldtes øjensynligt, for »Scene ved en Brønd i Rom«, 1845, af Jørgen Sonne²⁴, »Det vilde Stutteri ved Frederiksborg«, 1831, af C. D. Gebauer²⁵ samt en modelstudie af Emil Holm fra 1854²⁶ blev indkøbt og stillet til opbevaring hos dr. Weis.

I efteråret 1855 fik kunstforeningen efter to års ventetid endelig afslag på deres ansøgning om de 300 rdl.²⁷ Indenrigsministeriet, som havde det afgørende ord i økonomiske sager, svarede, at det ikke kunne gå an at belaste byens kærnerkasse med denne årlige udgift, idet det nu var en kendsgerning, at der på loftet i et nyt rådhus, som byen havde fået tilladelse til at opføre på pladsen nord for domkirken, skulle indrettes et lokale til malerisamlingen, og dette ville komme til at koste byen omkring 800 rdl. Som der står i kunst-

foreningens protokol: »... Kommunen skulde afgive Localet til Samlingen, men Tilsynet dermed saavel som hvad der iøvrigt angaar Opbevaringen og Benyttelsen deraf overdrages til Kunstforeningen ved sammes Bestyrelse i Forening med et fra Communalbestyrelsen delegeret Medlem²⁸.«

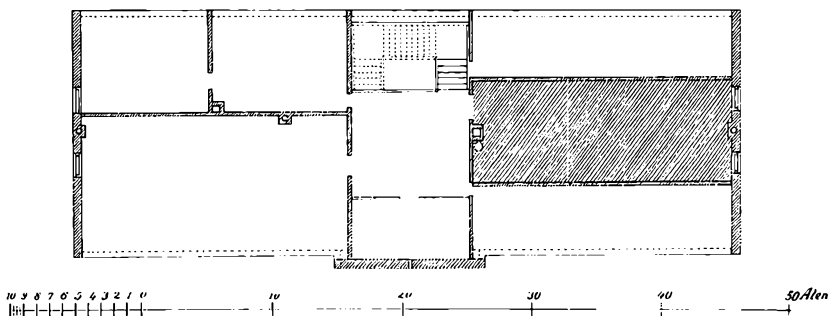
Foreningens love blev nu lavet om. For fremtiden skulle dens indtægt i første række anvendes til afholdelse af de nødvendige udgifter i forbindelse med malerisamlingens oprettelse, drift og vedligeholdelse. Resten af pengene skulle så på sædvanlig vis bruges til indkøb af malerier, »... af hvilke i det mindste et aarligen skulde udtages til Forøgelse af den staaende Samling, men de øvrige bortloddes.« Den idealistiske kunstforening bandt sig her til et løfte, der viste sig at være uopfyldeligt.

Lokalespørgsmålet havde udviklet sig på følgende måde: oprindeligt havde man tænkt sig, at den permanente malerisamling kunne anbringes i latinskolens solemnitetsaal. Men dette forslag udtalte den københavnske komité sig imod, iøvrigt efter at kunstforeningens bestyrelse selv, af ukendte grunde, allerede havde skrinlagt projektet²⁹. Derpå var der blevet indledt forhandlinger med justitsråd Harboe Meulengracht³⁰, der var ejer af en meget elegant palæ-agtig bygning på Lille Torv, og man var nået til enighed om prisen for første-etagen, som bestyrelsen ønskede at leje. Da justitsråden døde den 27. maj 1853, var hans arvinger villige til at overholde aftalen med kunstforeningen³¹, som imidlertid kun så sig i stand til at betale lejen, dersom indenrigsministeriets svar på ansøgningen om de 300 rdl. årlig skulle vise sig at være positivt. Dette svar indløb, som ovenfor nævnt, først i foråret 1855.

I mellemtiden havde planerne om opførelsen af et nyt, råd-, ting- og arresthus i byen taget form, og kunstforeningens bestyrelse så her er chance for endelig at få realiseret sit ønske. Den henvendte sig derfor til arkitekt F. Thielemann³², som var udpeget til at tegne og opføre den nye bygning, og forespurgte, om det ikke var muligt at skaffe plads til et lokale, der kunne huse malerisamlingen. Arki-

tekten stillede sig absolut velvilligt til sagen og skrev selv, opfordret af bestyrelsen, til justitsministeriet herom³³. Han forklarede, at der efter hans mening var plads til det ønskede lokale på loftet. Det ville let kunne lade sig gøre, blot han fik besked inden byggeriets igangsættelse. Han kunne da konstruere taget således, at der blev tilstrækkelig plads mellem hanebjælkerne og loftets gulv, hvorefter lokalet ville kunne blive 8 alen bredt, 20 alen langt og 5¼ alen højt. Imod denne plan havde han selv kun een indvending: det var muligt, at der af og til om sommeren ville blive varmere, end godt var for malerier; men dette onde, mente han, kunne afhjælpes, » . . . naar der anvendes en passende Luftventilation, hvortil Vinduerne i Gavlen i Forbindelse med Aabningen ind til Trappen vil frembyde god Leilighed.« Og arkitekten slutter: » . . . jeg troer derfor, at der kan være Anledning til at benytte denne Leilighed til at opnaa et stort Gode for Byen.«

Thielemanns originale tegninger til råd-, ting- og arresthuset synes at være gået tabt; men i »Architectonisk Album«³⁴, samlet og udgivet af litograf Chr. M. Tegner i 1853/56 findes gengivelser af facaden og gavlen samt grundplaner over de forskellige etager, og i lofts-etagens østre ende med gavlvinduer ud mod katedralskolen er der indtegnet et lokale på 8 alen gange 20 alen, de tal, som arkitekten nævner i sit brev.

Grundplan over rådhusloftet. Det skraverede areal viser det ca. 8 gange 20 meter store lokale, der blev opdelt i de tre små rum, som udgjorde Aarhus' første kunstmuseum

Justitsministeriet sendte sagen til bedømmelse i kultusministeriet, og efter at der var indhentet yderligere oplysninger vedrørende mulighederne for luftventilation såvel i selve lokalet som i rummet mellem væggene og tagfladen, meddelte dette ministerium indenrigsministeriet, at de for deres part ikke havde noget at indvende imod denne plan, og på indenrigsministeriets forespørgsel: om det omhandlede lokale vedblivende kunne forvente at beholde de pågældende malerier, svarede der, at det var ministeriets hensigt³⁵: »... at denne Samling i Kunstens Interesse vedblivende skulle være opstillet der og tilgængelig for Publicum, og at Ministeriet ikkun vilde forbeholde sig at træffe saadanne Bestemmelser m H t Samlingens Bestyrelse og Controllen med dens Anvendelse som findes fornødne for at sikkre Opnaelsen af den Hensigt, hvori Samlingen etableres...«

Derefter blev planerne approberet³⁶, og kunstforeningen var nu endelig sikker på at få oprettet den malerisamling, de så længe havde arbejdet for – i løbet af et par år. Men bestyrelsens medlemmer kunne øjensynlig ikke slå sig til ro og vente. To dage senere ansøgte de kommunalbestyrelsen om tilladelse til at benytte den nedlagte realskoles gymnastikhus til opbevarings- og udstillingslokale i ventetiden, og denne tilladelse må de have fået, for nogle uger efter modtog kultusministeriet en høflig anmodning om, at man nu måtte få udleveret de lovede malerier til foreløbig ophængning i det omtalte gymnastikhus³⁷.

Ministeriet svarede med at udbede sig yderligere oplysninger og en tegning af lokalet, hvilket de snart efter fik og derpå, som sædvanlig, videresendte til bedømmelse hos overdirektøren for de kgl. kunstsamlinger. Dette skete i oktober 1855, og fra da af blev der stille om sagen. Hverken i kultusministeriets brevbøger eller i kunstforeningens bestyrelsesprotokol findes der nogen forklaring på, hvorfor planen om et interimistisk arrangement i gymnastikhuset ikke kom til udførelse.

Den 21. juli 1856 holdt kunstforeningen generalforsamling og bortlodning. Den kommende malerisamling omtales ikke direkte;

Arkitekt Thielemanns facade til Aarhus' andet rådhus, den nuværende politistation

men Heinrich Hansens billede »Parti fra Sorø Kirke«, 1855³⁸, undrages bortlodningen og stilles til side.

I 1857 afholdtes der ingen møder.

Rådhuset stod færdigt udadtil i dette år og blev indviet den 29. december; men først den følgende sommer var man kommet så vidt, at loftslokalets indretning stod for tur.

Den 22. juni fik overdirektøren for de kgl. kunstsamlinger besked fra kultusministeriet om, at samlingen til Aarhus nu gerne måtte afsendes, og den 5. juli ankom endelig de så længselsfuldt ventede 24 malerier. To af kunstforeningens bestyrelsesmedlemmer, Weis og Otterstrøm, afholdt sammen med magistratens repræsentant, borgmester Christian Hertz³⁹, det første møde i Aarhus malerisamlings historie. Trækasserne blev åbnet, indholdet kontrolleret og sammenlignet med den liste, man i sin tid havde fået, og en kvittering udfærdiget til den kgl. malerisamling. Da lokalet ikke var færdigt endnu, blev de nye billeder ophængt i klubben Polyhymnia i Kannikegade, hvor kunstforeningen netop havde åbnet en udstil-

ling, og da denne atter lukkede den 19. august, blev de nye malerier opmagasineret i klubbens kælder. Bestyrelsen gik nu i gang med at få loftslokalet bragt i endelig orden.

Kort tid forinden havde professor N. L. Høyen været i Aarhus⁴⁰. Han besøgte da samlingens lokale, som på det tidspunkt var blevet opdelt i tre mindre rum, og kom med adskillige forslag til forbedringer, bl. a. af lysforholdene. Også med hensyn til væggenes og gulvenes behandling gav han gode råd. Ved denne lejlighed besøgte Høyen samtidig den vestre ende af rådhusloftet med henblik på en eventuel udvidelse, da det allerede nu, førend man overhovedet havde fået malerierne ophængt, stod ganske klart, at pladsen var for lille.

En række regninger fra forskellige af byens håndværksmestre illustrerer præcist istandsættelsen og gennemførelsen af professor Høyens forslag. Den 16. september leveres tre store 20-stens tagvinduer⁴¹; to dage efter indsætter glarmesteren 12 små ruder i hver og atter to dage senere ankommer, i god tid, synes man, beslag og 12 kroge til tre store malerier samt beslag og 58 kroge til 29 mindre malerier. Den 29. september indsætter tømmermesteren de tre store vinduer i taget samt nedtager og opsætter påny tre bræddeskillevægge, hvis første opstilling øjensynlig ikke har passet kunstforeningens bestyrelse. Eller måske skyldes denne ændring også professor Høyen.

I oktober måned går malermesteren i gang, og hans regning lyder: »For at male trende Værelser Loftettrne og Vækkene Brune Liimfarve efter indgivet Overslag . . ., Gulvene ferniseret tre Gange . . .«

I november betales en mand for at borttrydde »endeel Kalk og gamle Materialer i Lokalet paa Raastuen hvor Malerierne skal opbevares«, og »en Kone for at skrubbe samme«, og endvidere »6 Mand for at fløtte Malerierne fra Klubben til Raastuen.«

Den 24. november, den 10. og 18. december betales en snedkersvend for ophængning af malerier, og så er den nye samling endelig rede til at åbnes for publikum.

Den 3., 4. og 5. januar 1859 annonceres begivenheden i Aarhus Stiftstidende, og den 6. slås dørene op til Danmarks første provins-

Malerisamlingen

paa Raadhuset

aaabnes førstegang **Torsdagen den 6te Januar**, og vil herefter i Vintermaanederne indtil Udgang af Marts være aaben for Publikum **hver Torsdag fra Kl. 11 til 1.**

For **Udenbyes** er Samlingen tilgængelig til enhver Tid efter speciel Adgangsordre fra **et af Comiteens Medlemmer.**

Kunstnere og Kunstelskere, som opholde sig heri Byen, og som med et kunstnerisk Formaal ønske en jævnlig og uforstyrret Adgang til Samlingen, vil en saadan kunne tilstedes af **Comiteen**, til hvem en skriftlig Anmodning vil være at rette desangaaende.

Aarhus, i Comiteen for den permanente Malerisamling, den 1ste Januar 1859.

Hertz. E. Höegh-Guldberg. J. M. Mörk.
Chr. Otterström. Chr. Weis.

*Annonce i Aarhus
Stiftstidende d. 3., 4.
og 5. januar 1859*

museum, – efter ca. otte års stædig, optimistisk og udholdende indsats fra de mænds side, for hvem det var blevet en hjertesag. Nogen åbningshøjtidelighed omtales ikke i avisen, men det er vel rimeligt at formode, at kunstforeningens bestyrelse sammen med de menige medlemmer har fejret dagen på en eller anden festlig vis.

Allerede før malerisamlingen blev åbnet, ansøgte dens bestyrelse om tilladelse til at udvide ved at inddrage en del af rådhusloftets anden ende til brug for samlingen. Man forklarede, at det ikke havde været muligt at få plads til alle malerierne; fra begyndelsen måtte ni stykker opmagasineres.

Kommunalbestyrelsen i Aarhus havde ikke noget at indvende imod denne plan; men fra indenrigsministeriets side udtryktes der nogen forbavselse over, at bestyrelsen ikke på forhånd omtrentlig havde kunnet udregne, hvor meget væglplads, der ville blive brug for. Malerisamlingens bestyrelse undskyldte sig frejdigt med, at den jo ikke havde kendt størrelsen på de 24 malerier fra København. I

marginen udfor denne lamme forklaring har en ministeriel embedsmand lakonisk bemærket⁴³: »Man kunde jo have faaet Maalene opgivet.«

Andre og mere agtværdige undskyldninger var, at kunstforeningen havde deponeret ikke mindre end fem malerier i den nye samling⁴⁴, endvidere at katedralskolen havde lånt samlingen et Marstrand-portræt af rektor Blache⁴⁵, og endelig, at man som gave fra arkitekt Thielemann havde modtaget et maleri af »Diana og hendes Nymphes«⁴⁶. Da kunstforeningens bestyrelse in toto indgik i malerisamlingens bestyrelse, kan hverken deponeringen af de fem billeder eller gaven være kommet helt bag på sidstnævnte; men dette kommenteredes dog ikke af indenrigsministeriet, som endte med at give sin tilladelse⁴⁷.

I løbet af sommeren 1859 blev det nye lokale, der var noget mindre end det første, gjort i stand og ligeledes opdelt i tre små rum⁴⁸. Vi ved ikke nu, hvordan der har set ud, for denne del af rådhusloftet er i tidens løb blevet ombygget så meget, at man ikke længere kan rekonstruere dets oprindelige udseende. Den østre ende, derimod, står nogenlunde uforandret; bag væggenes hvide kalklag findes stadig den gamle brun-lilla farve, der synes at have været den foretrukne som baggrund for billedkunsten i det 19. århundrede.

Samme sommer fik billedgalleriet, som det nu kaldtes, sine første skulpturværker, seks gipsafstøbninger efter værker af Thorvaldsen⁴⁹, som »Akademiet for de skjøne Kunster« et par år tidligere havde skænket Aarhus by, og som hidtil havde været opstillet i det tidligere nævnte realskolen tilhørende gymnastikhus.

Allerede så tidligt som i februar 1858 havde kunstforeningens bestyrelse anmodet kommunalbestyrelsen om til sin tid at få overladt disse statuer, der, efter arkitekt Thielemanns udtalelse, passende kunne anbringes i et forværelse til samlingen. Højden på den største af dem, »Copernicus«, nødvendiggjorde imidlertid, at loftet måtte hæves to alen, hvad der ville komme til at koste ca. 70 rdl.

Kommunalbestyrelsen svarede, at den stort set bifaldt planen, men måtte anbefale, at »Copernicus« indtil videre blev anbragt inde

i selve malerisamlingen, hvor højden efter de opgivne mål var tilstrækkelig, og hvorved man jo kunne undgå den foreslåede ændring af bygningen og de dermed forbundne udgifter⁵⁰.

Kunstforeningens bestyrelse ønskede forståeligt nok ikke at have en kæmpestor statue stående inde i et af de små rum, hvor malerierne skulle hænge, og for at undgå denne kalamitet, fandt de på en ejendommelig, men effektiv løsning. De meddelte kommunalbestyrelsen nogle måneder senere, »... at Biskoppen og Stiftsprovsten ville indvilge i at Copernicus' Statue opstilles i Domkirkens Entré naar Communalbestyrelsen vil andrage derpaa⁵¹.« Og det gjorde kommunalbestyrelsen øjensynlig, for en regning fra gipser Zamboni, dateret den 24. juli 1959⁵², lyder: »For Assistering ved Transporten og for Opstillingen af den store Figur i Domkirken og 5 smaa i Raadhuset . . .« Ifølge regningen skal opstillingen have taget gipseren 35 dage!

Den lille samling levede nu sit stille liv, formodentlig kun sjældent besøgt udover torsdage og søndage mellem 11 og 1. En enkelt gang modtog den to malerier til låns⁵³, og så flyttede bestyrelsen rundt på ophængningen i de seks små rum, hvor man havde så dejlig megen plads.

Vanskelighederne var foreløbig udelukkende af økonomisk art. Billedgalleriets bestyrelse søgte om 100 rdl. årlig til hjælp til afholdelsen af samlingens driftsudgifter, og dette blev bevilget af kommunalbestyrelsen under forudsætning af indenrigsministeriets godkendelse; men ministeriet sagde nej. På samme måde gik det med en anden ansøgning på 100 rdl. til hjælp til anskaffelsen af et stort historisk slagmaleri af Jørgen Sonne »Rytterkampen ved Aarhus den 31. Mai 1849«, 1853⁵⁴, som havde været udstillet i sommeren 1858 på kunstforeningens egen udstilling, og som den energiske bestyrelse mente, det var dens pligt at købe og skænke til Aarhus by, da det jo drejede sig om et lokalt emne, malet af en kunstner, der herhjemme var højt anset. Ved en privat indsamling lykkedes det at fremskaffe 369 rdl., hvilket var under en tredjedel af det beløb, kunstneren havde forlangt. Alligevel fik Aarhus Sonnes maleri.

*Dr. Cbr. Weis,
Aarhus
Kunstforening
af 1847's
anden formand*

Kopi efter foto
tilhørende
fru Eva Weis
Bentzon, København

I et brev dateret den 18. januar 1859 skriver dr. Weis til en af sine brødre i København⁵³: »Med Sonnes Cavallerifægtning fik det en baade glædelig og bedrøvelig Ende; glædelig fordi Byen beholdt det, bedrøvelig, fordi Sonne ikke fik mer end de af mig sammen-skrabede 369 Rdl. for det. Communalbestyrelsen vilde nemlig intet give til det, og saa blev Sonne vred og smed os Maleriet i Hovederne.« To dage senere skiftede kommunalbestyrelsen imidlertid mening og bevilgede alligevel 100 rdl. til formålet; men også i denne sag sagde indenrigsministeriet nej.

I august 1860 besluttede man at udgive et katalog over samlingen⁵⁶, og dette arbejde blev overdraget til Høegh-Guldberg og møller Weis, der var blevet bestyrelsesmedlem efter sin broder doktoren⁵⁷.

I marts 1861 modtog bestyrelsen en skrivelse fra bestyrelsen for den »Historisk-Antiquariske Samling i Aarhus⁵⁸, som anmodede om tilladelse til at benytte »de mueligt ledige Værelser« i malerisamlingen til opstilling af »antiquarisk-historiske Gjenstande«.

Denne henvendelse synes at have bragt splid ind i en hidtil enig bestyrelse. Tre af de fire tilstedeværende medlemmer ønskede at svare, at samlingen gerne måtte få den ønskede plads overladt, dog kun så længe malerisamlingen ikke selv havde brug for den. Ved en omhængning af malerierne, som længe havde været planlagt, og som bestyrelsen snarest agtede at foretage, ville det muligvis allerede nu vise sig, at man selv behøvede al den plads, der var. Det fjerde medlem erklærede kort og godt, at det efter hans mening forholdt sig sådan, at ingen form for omflytning ville kunne bringe malerierne til at fylde væsentligt mere end de gjorde i forvejen. Man fornemmer af protokollen, at tonen har været skarp og gemytterne i kog. Det afspejles i behandlingen af næste sag på dagsordenen, om hvorvidt det af arkitekt Thielemann skænkede maleri må udlånes til kunstforeningen. De tre samme medlemmer stemte for, mens den fjerde uden begrundelse stemte imod. Den historisk-antikvariske samling fik imidlertid tilladelsen og flyttede ind snart efter.

Det er sandsynligvis diskussionen om den rigelige vægplads, der førte til en fornyet henvendelse til kultusministeriet⁵⁹ med anmodning om at måtte låne flere malerier fra billedsamlingen på Christiansborg. I denne anledning skriver de to direktører, Høyen og Thomsen, den 22. november 1862 til ministeriet⁶⁰: »Idet vi herved tilbagesender Andragendet fra Bestyrelsen for Malerisamlingen i Aarhus, tillade vi os at ledsage det med følgende Bemærkninger:

Det forholder sig aldeles som Bestyrelsen udtaler sig, at de den af Staten betroede Malerier ere ophængte og bevarede saaledes at den nuværende Leilighed benyttes paa den meest hensigtssvarende Maade, at Samlingen gjør et venligt Indtryk paa de Besøgende, og at Konstforeningen i Aarhus har givet et Exempel, som man maatte ønske efterlignet paa andre Steder her i Landet, ved at købe værdis-

fulde Billeder, som ikke bestemmes til Lodtrækning men til vedvarende fælleds Nydelse.

Vi kunne hertil føje, at vi vide, at samme Bestyrelse har gjort en Bestilling hos een af vore meest anseete Kunstnere, da den forudsaa, at der rimeligviis vilde hengaae længere Tid, inden den kunde vente fra Galleriet paa Christiansborg at erholde et Maleri af samme Mester⁶¹.

Den Omhu og Forstandighed, hvormed Samlingen i Aarhus bestyres, den voxende Deeltagelse hvormed den besøges, giver saaledes det bedste Beviis for Rigtigheden af den Understøttelse, som gaves dette Foretagende af Bestyrelsen for den kongelige Malerisamling i 1853.« Brevskriverne fortsætter med at udtrykke håbet om, at indenrigsministeriet nu endelig vil bevilge den aarhusianske samling en årlig sum til dækning af driftsomkostningerne. Vedrørende ønsket om at få flere malerier, skriver de, at det vil blive opfyldt i det kommende forår, efter afslutningen af en stor ny-omhængning i salene på Christiansborg. Men, »Med Hensyn til det Punkt i Andragendet, at anvende en Deel af de til den kgl. Samling bevilgede 3000 Rdl. til derfor at købe Malerier til Aarhus Samlingen, saafremt at der ikke skulde findes en Anvendelse værdig til den kgl. Samlings Forøgelse, da skulle vi bemærke, at et saadant Tilfælde endnu ikke er forekommet, og i den nærmeste fremtid vanskelig vil forekomme...« Det var måske også lidt for meget forlangt!

I september 1862 skænkede rådmand H. C. Liisberg⁶² samlingen et stort album med stik efter malerier af den engelske maler og grafiker William Hogarth, og der blev straks indkøbt et bord, således at denne pragtbog kunne ligge fremme til glæde for de besøgende.

Den 5. november samme år fandt en dilettantforestilling sted i Aarhus teater, hvis overskud 132 rdl. 2 skilling og 8 mark gik til malerisamlingen. For disse penge besluttede bestyrelsen at gøre sit første indkøb, et landskab af maleren Godtfred Rump⁶³, skønt den nævnte sum kun udgjorde ca. en femtedel af billedets pris.

I 1863 blev der stiftet en galleriforening, hvis formål det var at

få oprettet et fond ved hjælp af frivillige årlige bidrag fra kunstinteresserede borgere. De indkomne midler skulle billedgalleriet selv råde over og bruge, dels til vedligeholdelse, dels til forøgelse af samlingen, dog særlig det sidste⁶⁴.

De nye malerier, som professor Høyen havde stillet Aarhus i udsigt, ankom endelig midt på sommeren⁶⁵ og gav anledning til en større omhængning af hele den lille samling.

Krigen 1864 bragte en lang pause i bestyrelsens møder; man mødtes først igen i april 1867⁶⁶. De tre sidste års regnskaber blev gennemgået, og det beskedne overskud på 123 rdl. brugtes til sidste afbetaling på det ovenfor nævnte landskab af Rump. Foruden dette billede havde galleriet selv hidtil kun ejet et eneste kunstværk, det tidligere omtalte maleri »Diana og hendes Nympher«, som arkitekt Thielemann havde skænket. Nu blev bestyrelsesmedlemmerne enige om, at det ville være af betydning, om det kom til at stå som ejer af en større del af samlingen, og de skrev derfor til byens kommunalbestyrelse og bad den om at skænke galleriet de seks gipsafstøbninger efter værker af Thorvaldsen samt det store rytterslagbillede af Jørgen Sonne. Kommunalbestyrelsen gik ind på dette forslag, dog kun under forudsætning af, at galleriet »stedse betragtes som Byens Eiendom⁶⁷«.

For tredje gang søgte man nu om en årlig støtte til afholdelse af udgifter og til hjælp til indkøb af nye malerier, og denne gang lykkedes det; der blev bevilget 100 rdl. årlig indtil videre foruden som tidligere opsynsmandens løn, vedligeholdelsen af lokalerne og assurance af samlingen. Opmuntret heraf besluttede bestyrelsen næste år at søge om 100 rdl. årlig hos amtet, og også her havde man heldet med sig. Endelig, efter næsten ti års eksistens, kunne malerisamlingens bestyrelse lægge budget og fremtidsplaner. Til gengæld for amtets understøttelse skulle galleriet være åbent en gang ugentlig for landboerne, og åbningstiden blev derfor flyttet, så der nu var adgang lørdage og søndage mellem 11 og 1.

I de følgende tre år afholdtes der, uvist hvorfor, ingen besty-

*Møllejer Andreas
Severin Weis,
der skænkede
grunden til det ny
museum*

Efter maleri af
W. Marstrand, 1868
Aarhus
Kunstmuseum

relsesmøder; men samlingen modtog fra tid til anden gaver, og da bestyrelsen atter samledes i juni 1871, blev man klar over, at det begyndte at knibe med pladsen, til trods for at adskillige malerier var blevet deponeret nedenunder i de forskellige rådhuskontorer. Mødereferatet slutter således: »... hvorfor det i en temmelig nær Tid vil blive nødvendigt at tilvejebringe et større Locale.«

Bestyrelsen tog nu fat på denne opgave og samlede en lille gruppe indflydelsesrige borgere, der var villige til at fremme sagen og som formodentlig alle selv har bidraget med et klækkeligt beløb.

Som optakt til en større indsamling blandt byens andre borgere arrangeredes først en stor udstilling af usædvanlig lødighed, hvis overskud skulle gå til fondet for den nye museumsbygning. 26 ud-lånere sendte 84 billeder, mest portrætter, til udstillingen, som fandt sted i april 1872. Fra Rosenholm alene kom 15 kostbare malerier. En meget rosende anmeldelse i Aarhus Stiftstidende den 16. april efterfulgtes tre dage senere af en opfordring til alle Aarhusborgere

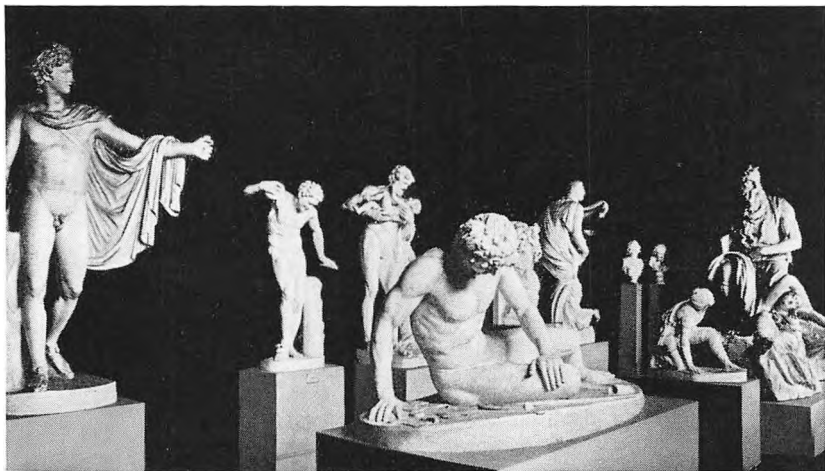
om at være med til at skaffe byen den hårdt tiltrængte museumsbygning. På forsiden af avisen⁶⁸, hvor ellers nyhederne fra ind- og udland plejede at stå, fandtes en længere artikel, hvori der blev gjort rede for betydningen af de tre samlinger, som det nye museum i fremtiden skulle huse: maleri- og afstøbningssamlingen, den historisk-antikvariske samling og stiftsbiblioteket⁶⁹, der i en årrække havde ført en yderst kummerlig tilværelse.

I september samme år indsendtes en ansøgning til kultusministeriet, hvori museumssagens udvalg, L. S. Fabricius, A. S. Weis og H. P. Ingerslev⁷⁰, fremlagde sagen og bad om ministeriets støtte, enten i form af et pengetilskud, eller i form af en gratis byggegrund. De skildrede udførligt det behov, der var for en sådan bygning, og fremhævede især værdien af atter at gøre stiftsbiblioteket tilgængeligt og brugbart. Et af deres argumenter, et, der stadig bruges flittigt, lyder⁷¹: »Betydningen af dette Forehavende kan ikke miskjendes: jo mere de materielle Interesser gribe Gemytterne, desto nødvendigere bliver det at sørge for deres Modvægt.« Vedlagt denne skrivelse findes den trykte opfordring, der havde stået i Aarhus Stiftstidende, samt et overslag over de forventede byggeudgifter, udarbejdet af arkitekt V. Th. Walther⁷².

I april det følgende år, inden der var kommet noget svar på denne ansøgning, kunne udvalget oplyse ministeriet om, at man nu havde fået en byggegrund forærende og derfor ville tillade sig at indskrænke forrige års ansøgning til udelukkende at gælde et pengetilskud. Det var møller A. S. Weis, man kunne takke for denne store gave, som han skænkede den 2. april 1873 på et tidspunkt, hvor museumssagen syntes uigennemførlig, fordi spørgsmålet om en byggegrund ikke lod sig løse.

Indsamlingen blandt Aarhusborgerne blev en stor succes og indbragte ca. 38.000 kr. Statens tilskud blev på 10.000 kr., og fra det Raben-Levetzauske fond modtog man 2000 kr. som gave. De sidste 12.000 kr., der var nødvendige ifølge den budgetterede byggesum, fik man som rentefrit lån i Aarhus Spare- og Laanekasse⁷³.

Da byggeriet havde stået på i nogen tid, meldte der sig uventede

Afstøbninger efter antik kunst i en af det ny museums store sale

Kopi efter foto fra omkring 1905 i Aarhus folkebibliotekers lokalhistoriske samling

vanskeligheder: de nye mure begyndte at slå revner. Grunden, der var fremkommet ved afdræning, da møllen blev omlagt fra vand- til dampdrift, bestod dels af udtørret, opfyldt mølledam, og dels af en af de lave holme, som havde ligget ude i mølledammen. Den var på forhånd blevet sonderet ved hjælp af dybdeboringer; men arkitektens beregninger slog fejl. Dette uheld i forbindelse med andre vanskeligheder forlængede byggetiden med et helt år.

Af bestyrelsesprotokollen får man indtryk af de bestræbelser, der udfoldedes for at skaffe kunstgenstande til de nye, store lokaler, man snart skulle flytte ind i. På auktionen efter maleren W. Marstrand i sommeren 1873 købtes kunstnerens portræt af Jørgen Sonne fra 1851⁷⁴, et maleri fra Venedig, 1854, af P. C. Skovgaard⁷⁵ og et marinebillede fra 1849 af C. W. Eckersberg⁷⁶. Hos landskabsmaleren Janus la Cour bestilte man et billede fra Risskov⁷⁷. Det følgende år fik man endnu to Marstrand-billeder, »Musikanter på Markuspladsen« 1857⁷⁸, som var en gave fra kunstforeningen, og »Dan-

sende Landfolk«⁷⁹. Endvidere J. Th. Lundbyes »To Kalve i en Stald«⁸⁰ fra 1844.

Møller Weis og arkitekt Walther fremskaffede i forening midler til indkøb af en samling afstøbninger efter antikke og middelalderlige skulpturer, og Københavns konsistorium tilbød en afstøbning af Thorvaldsens store Johannesgruppe. Endvidere kom som gave fra »d'hr. F. og A. Delcomyn i London« seks kasser indeholdende fem relieffer og seks buster, alle antikke, og hr. proprietær J. C. de Krieger til »Elisabethsminde« skænkede 800 kr., som han ønskede brugt til anskaffelsen af en afstøbning af Michelangelos store Mosesfigur. Alt i alt voksede afstøbningsafdelingen så voldsomt, at der på et bestyrelsesmøde tales om muligheden for at opføre en særlig bygning til oldsagssamlingen. I disse år forøgedes malerisamlingen kun med eet billede, »Genfersøen«, 1875⁸¹, af Janus la Cour, en gave fra kunstforeningen.

I februar 1877 blev der for første gang afholdt bestyrelsesmøde i den nye bygning, hvor man samledes for at aftale, hvem der skulle påtage sig de forskellige forpligtelser i forbindelse med samlingerenes overflyttelse. Arkitekt Walther, som også var til stede, blev opfordret til at give tegninger og overslag, dels til de jernstænger og jernbånd, hvormed malerierne skulle ophænges, dels til rækværk, der skulle opstilles foran disse og beskytte dem imod publikum.

1. pinsedag, den 20. maj 1877 åbnedes det nye museum. Dagen før havde der stået en beskeden annonce herom i avisen, og nogle dage senere fremkom en i det hele positiv og venlig omtale, hvori anmelderen dog beklagede:⁸² » . . . at Kunsten har skudt Viden-skaben tilside, saa at den anden højst værdifulde Samling, som findes i vor By, Oldsamlingen – i Pengeværdi vistnok betydelig større end hvad Byen selv ejer af Kunstsamlingerne –, ikke, som oprindelig forudsat, kunne faae Plads i den nye Bygning.«

Når der ikke var blevet plads til oldsagssamlingen skyldtes det i første række afstøbningssamlingens pludselige, hurtige vækst, men dernæst også, at stiftsbiblioteket havde »vundet«, da valget stod mellem disse to samlinger, og oldsagerne var derfor henvist til at

forblive på rådhusloftet. Dette forhold varede imidlertid kun fire år; det lykkedes ikke trods god vilje at indblæse liv i biblioteket, og i 1881 blev det nedlagt og slået sammen med katedralskolens bibliotek. Derpå rykkede oldsagssamlingen hen på museet, hvor den fik plads i bygningens øverste etage.

I den københavnske avis »Dagbladet« skrev kunsthistorikeren Julius Lange den 26. maj 1877 en leder med titlen »Museet i Aarhus og Museerne i Kjøbenhavn«. Efter en kort, meget rosende omtale af den indsats, der her er gjort, går Lange over til det, som egentlig ligger ham på sinde: afstøbningssamlingernes skæbne i København. Mens den kgl. malerisamling er nogenlunde velanbragt på Christiansborg slot, er afstøbningerne gemt væk i forskellige palæer, der sjældent egner sig til formålet, og hvor de i øvrigt er utilgængelige for almindelige mennesker. Særlig grelt forholder det sig med afstøbningen af Michelangelos berømte »Moses«, der i ti år

Museet lå helt ude på landet i de første mange år

Kopi efter foto fra omkring 1880 i Aarhus folkebibliotekers lokalhistoriske samling

har stået »hermetisk indelukket i en Port paa Prinsens Palæ«. Lange slutter sin leder med et skarpt angreb på den daværende rigsdag, som, på trods af at alle synes at være enige om, at der må bygges et museum, »nægter . . . at ville have Noget med Sagen at gjøre, fordi man ikke kan lide Ministeriet i Almindelighed og Kultusministeren i Særdeleshed«⁸³.

Besøgstillene for de første fem år er imponerende, byens størrelse taget i betragtning. I det første år kom der lidt over 20.000 gæster, et tal, der afspejler nyhedens interesse, og som man selvfølgelig ikke kunne vente ville holde i fremtiden. Næste år kom der da også kun 8505. Tredje år steg tallet til 14.353, fjerde år havde man 10.537 gæster og endelig i det femte år 10.033. Forbavsende nok ligger gennemsnitstallet for de næste ti år på over 13.000.

I 1878 blev maleri- og afstøbningsafdelingen optaget på finansloven og modtog 1000 kr. årlig i de næste seks år; derefter blev summen forhøjet til det dobbelte.

I 1879 udnævnte kultusministeriet lensbaron O. D. Rosenørn-Lehn⁸⁴ til tilforordnet medlem af bestyrelsen for kunstsamlingerne i Aarhus. Der kan næppe være tvivl om, at det var af stor værdi for Aarhussamlingen at få en så betydningsfuld repræsentant i hovedstaden. Rosenørn-Lehn var på det tidspunkt ikke blot udenrigsminister, men desforuden direktør for den kgl. malerisamling. Der kom da også hurtigt en ny ordning for lån af billeder fra København, hvorefter Aarhus fik ti malerier oversendt hvert efterår til ophængning vinteren igennem. Den kgl. malerisamling, der som nævnt havde hjemme på Christiansborg slot, var nemlig lukket hver vinter, mens det lille provinsmuseum holdt åbent året rundt, når uføre ikke ligefrem lagde en hindring i vejen. Bygningen lå jo de første år i meget landlige omgivelser uden for den egentlige by, og hårde regnskyl for ikke at tale om snestorme kunne let gøre vejene opblødte og ufremkommelige⁸⁵.

Pladsmangelen, enhver samlings plage, indfandt sig hurtigt. Kun et halvt år efter museets åbning, blev den store Johannesgruppe

flyttet til domkirken, hvor den blev opstillet langs den vestre væg i den søndre del af tværskibet. I tidens løb øgedes såvel maleri- som afstøbningssamlingen så meget ved gaver og køb, at man f. eks. måtte afslå et tilbud fra Vor Frue kirke i København om at overlade museet en afstøbning af Thorvaldsens frise »Kristi Gang til Golgata«. Bestyrelsen kunne ikke skaffe den fornødne plads til dette relief, hvis mål var 37 alen i længden og lidt over 3 alen i højden.

I august måned 1887 indsendtes en ansøgning om en bevilling på 50.000 kr. til en stærkt påkrævet udvidelse, hvori det understregedes, at selv om den historisk-antikvariske samling flyttede ud, ville det ikke løse kunstsamlingernes problemer. De lokaler, hvori oldsagssamlingen opbevaredes, var nemlig så lavloftede, at de ikke egnede sig til udstilling af skulptur, og det var i første række gipsafstøbningerne, der var årsag til pladsmangelen, selv om Thorvaldsens Johannesgruppe og Copernicusstatue stadig befandt sig i domkirken⁸⁶.

Da bestyrelsen under hånden erfarede, at dens ansøgning havde mødt modstand, rejste nogle af dens medlemmer til København og søgte foretræde for finansministeren, som stillede dem halvdelen af beløbet, 25.000 kr. i udsigt, dersom de selv var i stand til at skaffe resten.

Bestyrelsen gik med sædvanlig energi til sagen, og i september 1889 var de øvrige 25.000 kr. sikrede. Aarhus byråd havde bevilget 12.500 kr., amtsrådet 6.250 kr. og de resterende 6.250 kr. stammede fra private⁸⁷. Da museets tidligere arkitekt af ukendte grunde ikke ønskede at give forslag og tegninger til den planlagte udvidelse, overtog arkitekt V. Dahlerup⁸⁸ opgaven.

I sommeren 1891 blev de to nye sidefløje, hvoraf den ene var bestemt for kunstsamlingerne, den anden for den historisk-antikvariske samling, taget i brug, og museet fik dermed udefra nogenlunde det udseende, som det har i dag⁸⁹. Inden for murene forandredes samlingerne efterhånden betydeligt. De fleste gipsafstøbninger blev gemt væk, og i stedet fik man en del originale nutidige skulpturværker. Historisk-antikvarisk samling blev delt op i flere

afdelinger, hvoraf kun selve oldsagssamlingen forblev i museet, mens resten i 1927 flyttedes til Den gamle By.

Så tidligt som i 1920 begyndte bestyrelsen⁹⁰ for kunstsamlingerne at diskutere mulighederne for at få en ny museumsbygning; men disse planer lod sig ikke realisere på den tid, og man måtte nøjes med en gennemgribende restaurering af den gamle bygning, hvilket fandt sted i årene 1926/27.

I løbet af de følgende årtier kom det til at stå bestyrelsen mere og mere klart, at såvel det eksisterende museums drift som gennemførelsen af fremtidsplanerne om en ny museumsbygning krævede en fagligt uddannet leder. Derfor fik kunstsamlingerne i april 1955 deres første direktør⁹¹; og bestyrelserne for Forhistorisk Museum og Aarhus Kunstmuseum, som de to institutioner nu kom til at hedde, blev enige om, at tiden var inde til at opløse det langvarige fornuftsægteskab og hver for sig arbejde mod målet: en ny museumsbygning.

FORKORTELSER

kf	=	kunstforeningen
ms	=	malerisamlingen
ASt	=	Aarhus Stiftstidende
RA	=	Rigsarkivet
AKs	=	Aarhus Kunstmuseums samlinger, 1962
js	=	journalsag
EWB	=	Fru Eva Weis Bentzons brevsamling
Weis	=	Familien Weis' privatarkiv i Rigsarkivet
IWB	=	Fru Irene Weis Brannovs brevsamling

Noter

- 1 Kunstforeningen i København, der blev stiftet som et privat selskab 11.11.1825, konstituerede sig 26.10.1827 som den første kunstforening i Skandinavien. (Kunstforeningen i København, Kjbh. 1864, s. 1 ff.)
- 2 Christian Weis, se s. 79 note 1.
- 3 Christian Gad (1813–1859), res. kapellan v. Frue kirke i Aarhus fra 1846 til 1852; flyttede derefter til Søllerød.
- 4 Emmerik Høegh-Guldberg (1807–1881), maler. Leder af Prinds Ferdinands tegneskole og adjunkt v. katedralskolen. Medlem af bestyrelserne for kf og ms fra henh. 1847 og 1858 til 1861. Inspektør v. Aarhus museum fra 1877 til 1881.

- 5 En annonce i ASt 8.3.1847 viser, at der blev afholdt et møde allerede 10.3.; men dette står ikke omtalt i kfs bestyrelsesprotokol, ifølge hvilken kf konstituerede sig 24.3. På mødet 10.3. blev der lavet udkast til lovene, som derefter blev henlagt til eftersyn i de Wissingske og Kirkerupske boglader, hvilket meddeltes i ASt 15. og 22.3. samtidig med, at der indkaldtes til den første generalforsamling.
- 6 Christian Otterstrøm (1795–1876), bankkasserer. Medlem af bestyrelserne for kf og ms fra henh. 1847 og 1858 til 1859.
- 7 L. S. Fabricius (1805?–1880), bankbogholder. Medlem af det særlige museumsudvalg fra 1872 til 1879.
- 8 ASt 11.6.1847.
- 9 Den videnskabelige realskole blev oprettet i 1839 og nedlagt igen i 1853. (Aarhus gennem Tiderne, Kbh. 1941, bd. III s. 187 f.)
- 10 Ifølge foreningens lovparagraf 8.
- 11 Carl Weis, se s. 79 note 1.
- 12 Andreas Weis, se s. 79 note 1.
- 13 »Landmændenes Forsamling« med ca. 450 deltagere afholdtes i Aarhus 27.5. til 2.6.1847. (Landøkonomisk Aarbog for 1900, Kbh. 1900, s. 31.)
- 14 Se note 3.
- 15 ASt 12.5.1851.
- 16 I 1964 blev Aarhus Kunstforening af 1847 sammensluttet med Aarhus kunst- og litteraturforening samt foreningen for Ung Kunst, og denne nye forening føres nu videre under det gamle navn.
- 17 Kultusministeriets brevbog 1853/58, 139 A (RA).
- 18 Jørgen Nielsen (1788–1853) var byfoged, politimester og kgl. rådmand. Det er muligvis i sin egenskab af kendt Aarhusborger, at han står som den eneste navngivne person i svaret på den første ansøgning. Men det er også tænkeligt, at grunden er, at han var fader til ideen. Han var menigt medlem af kf. Hans søn, forfatteren, cand. jur. Rasmus Nielsen nævner ikke noget om faderens forbindelse med kf i sine bøger: »Aarhus i Fyrrenerne« 1901 og »Fra det gamle Aarhus« 1902.
- 19 Overhofmarskal J. G. Levetzau var overdirektør for alle statens kunstsamlinger fra 1848 til 1859.
- 20 Christian Jørgensen Thomsen (1788–1865), organisatoren af dansk museums-væsen. Leder af det oldnordiske museum 1816, direktør for oldsagssamlingen i Kbh. 1849. Inspektør v. den kgl. malerisamling på Christiansborg 1839; sammen med N. L. Højen direktør ssts. 1860.
- 21 Niels Lauritz Høyen (1798–1870), kunsthistoriker. Inspektør v. den kgl. malerisamling 1839. Sammen med ovennævnte direktør ssts. 1860. Professor v. kunstakademiet 1829, ekstraordinær docent v. universitetet 1856.
- 22 J. P. Møller (1783–1854), maler, konservator v. den kgl. malerisamling 1814.
- 23 Nicolai Abildgaard (1743–1809), maler.
- 24 Jørgen V. Sonne (1801–1890), maler. AKs kat. nr. 420.
- 25 Christian David Gebauer (1777–1831), maler. AKs kat. nr. 121.
- 26 Emil Holm (1823–1863), maler. AKs kat. nr. 197.
- 27 Indenrigsministeriets 1. dpt. js H 58/1855 (25.8.) (RA).

- 28 Ms' første bestyrelse kom til at bestå af bestyrelsen for kf, Chr. Weis, Chr. Otterstrøm og E. Høegh-Guldberg, et medlem af kommunalbestyrelsen, redaktør J. M. Mørk og et medlem fra magistraten, borgmester Chr. Hertz.
- 29 Dette fremgår af den under note 17 nævnte svarkopi.
- 30 Harboe Meulengracht (1767–1853), købmand.
- 31 Dette fremgår af brev dateret 11.8.1853. Indenrigsministeriets 1. dpt. js F 3410, indlagt i js H 58/1855 (RA).
- 32 Ferdinand Thielemann (1803–1863), kgl. bygningsinspektør for Fyn og Nørrejylland fra 1851 til 1860.
- 33 Justitsministeriets 1. dpt. js F 3745/1855 (14.2.) (RA).
- 34 4. serie, 3. hefte, nr. 13 og 14. Fot. Statsbiblioteket i Aarhus.
- 35 Kultusministeriets brevbog 1853/58, 798 (RA).
- 36 7.8.1855.
- 37 Kultusministeriets brevbog 1853/58, 865 (RA).
- 38 Heinrich Hansen (1821–1890), maler. AKs kat. nr. 158.
- 39 Christian Hertz (1795–1866), borgmester fra 1848 til 1866. Medlem af bestyrelsen for ms fra 1858 til 1866.
- 40 Formodentlig på vej til eller fra Kirkehistorisk Selskabs møde i Viborg 5.–6.8. 1858, hvor Høyen holdt foredrag. (J. Helms: Høyen i hans Forhold til vore Kirkebygninger. Trykt i Kunstbladet, 1898, s. 175.) I hvert tilfælde før 14.8., da hans besøg omtales i kfs bestyrelsesprotokol.
- 41 Denne og de følgende regninger findes som bilag til kærnerregnskaberne fra 1858 og 1859 (Erhvervsarkivet).
- 42 Odense fik sit første museum i 1860; men dette indeholdt ikke nogen egentlig kunstsamling før et stykke ind i 1880'erne. Provinsens tredje museum oprettedes 1874 i Aalborg. (V. Thorlacius-Ussing: Danske Kunstmuseer i Provinsen, Kbh. 1962.)
- 43 Indenrigsministeriets 1. dpt. js M 454/1859 (25.3.) (RA).
- 44 Foruden de 4 malerier, der er nævnt i teksten, havde kf i 1858 indkøbt »En gammel Fisker, 1858, af F. Vermehren, AKs kat. nr. 468. Disse malerier blev sammen med 8 andre, som kf efterhånden deponerede i samlingen, skænket denne som gave 9.5.1888, hvorefter man gik over til at yde en årlig pengegave, beregnet til støtte ved indkøb. I 1913 fik kf og kunstmuseet hver sin bestyrelse, og kf skulle herefter ikke længere yde museet nogen understøttelse, førend dens medlemstal atter engang kom op over 300.
- 45 Wilhelm Marstrand (1810–1873), maler. Portrættet af rektor H. H. Blache (1787–1871), rektor v. katedralskolen fra 1838 til 1861 hænger nu på skolen.
- 46 AKs kat. nr. 41. Bouchet?, fransk maler: »Venus og hendes nymfer«.
- 47 Se note 43.
- 48 Der var ca. 114 m² væglplads i de første tre rum; ca. 91 m² i de næste tre.
- 49 De tre Gratier, Copernicus, Hermes, Danserinde, Amor og Grevinde Ostermann. Borgerrepr. Deliberationsprotokol 1852/62, s. 133.7 (1855) (Erhvervsarkivet).
- 50 Ssts. s. 206.4 (1858).
- 51 Ssts. s. 211.2 (1858).

- 52 Se note 41.
- 53 ms' bestyrelsesprotokol 17.8.1861. Hverken kunstnere eller maleriernes titler nævnes.
- 54 AKs kat. nr. 421.
- 55 EWB, AV-II.
- 56 Det første katalog udkom i 1861 i et oplag på 1000 ekspl. (se listen s. 45).
- 57 Møllejejer Weis var medlem af de to bestyrelser fra 1.6.1860 til 19.10. 1861.
- 58 Historisk Antiquarisk Samling, stiftet 29.1.1861. (Aarhus gennem Tiderne, Kbh. 1941, bd. III, s. 60 f.)
- 59 Kultusministeriets 2. dpt. js 4 E 260/1861 (16.10.) (RA). Det fremgår i øvrigt af bestyrelsesprotokollen, at man allerede 14.8.1858, altså før ms overhovedet var åbnet, ansøgte om flere malerier.
- 60 Kultusministeriets 2. dpt. js 4 E 260/1861 (22.11.) (RA).
- 61 Et Holberg-billede af Marstrand, formodentlig »Scene af Erasmus Montanus« 3. akt, 3. scene, 1865, AKs kat. nr. 307, nævnes i et brev fra maleren Janus la Cour til møllejer Weis 3.4.1862. La Cour har netop afgivet bestilling på billedet. (EWB, g.2.)
- 62 H. C. Liisberg (1815–1883), købmand, rådmand fra 1862 til 1868.
- 63 Godtfred Rump (1816–1880), maler. AKs kat. nr. 373, »Nærødalen i Norge«, 1856.
- 64 Galleriforeningens sidste bidrag er indbetalt i 1890/91. (Aarhus Byraads forhandlinger 1891.)
- 65 Julius Exner: Et Bondegilde på Hedeboegnen, udat., St. Mus. f. Kunst, inv. nr. 737, J. H. Hammer: Prospekt af Rom, 1861, ssts. inv. nr. 755, Emanuel Larsen: Havnen ved Nieuwe Diep i Nordholland, ssts. inv. nr. 717.
- 66 Bestyrelsen kom nu til at bestå af borgmester U. C. v. Schmidten, apoteker A. Meyer, Janus la Cour samt fra den gamle bestyrelse dr. Weis og redaktør Mørk.
- 67 Uddrag af Aarhus Communalbestyrelses Forhandlinger i Aaret 1867.
- 68 ASt 19.4.1872.
- 69 Stiftsbiblioteket, stiftet 28.1.1821. (Aarhus gennem Tiderne, Kbh. 1941, bd. III, s. 224 ff.)
- 70 H. P. Ingerslev (1831–1896), godsejer, indenrigsminister fra 1885 til 1894. Medlem af det særlige museumsudvalg fra 1872 til 1879.
- 71 Kultusministeriets 2. dpt. js R 310/1873.
- 72 V. Th. Walther (1819–1892), arkitekt, kgl. bygningsinspektør for Jylland fra 1862 til 1892.
- 73 Da Aarhus Spare- og Laanekasse kom i økonomiske vanskeligheder i 1877/78, overtog staten det rentefrie lån og forhøjede det endog til 15.000 kr., således at der blev dækning for en del uforudsete udgifter i forbindelse med byggeriets forsinkelse. (Kultusministeriets 2. dpt. js X 699/1878.)
- 74 AKs kat. nr. 303.
- 75 P. C. Skovgaard (1817–1875), maler. AKs kat. nr. 416.
- 76 C. W. Eckersberg (1783–1853), maler. AKs kat. nr. 96.
- 77 Janus la Cour (1837–1909). Det i teksten nævnte maleri kan ikke identificeres.

- 78 AKs kat. nr. 305.
- 79 AKs kat. nr. 310.
- 80 J. Th. Lundbye (1818–1848), maler. AKs kat. nr. 296.
- 81 AKs kat. nr. 67.
- 82 ASt 24.5.1877.
- 83 J. C. H. Fischer (1814–1885), kultusminister fra 1875 til 1880 i ministeriet Estrup.
- 84 Otto Ditlev Rosenørn-Lehn (1821–1892).
- 85 Kunstmuseets bestyrelsesprotokol 28.12.1877: »Det bestemtes, at Adgangen til Museet er aaben hele Vinteren igjennem, undtagen naar særlige Vejrforhold skulle gjøre Lukningen ønskelig eller nødvendig, hvorom da Bekjendtgjørelse vil ske i Aviserne.«
- 86 Copernicusstatuen og Johannesgruppen kom tilbage til museet i 1891.
- 87 Aarhus Byraads Forhandlinger 1889, T. 187.
- 88 Vilhelm Dahlerup (1836–1907), arkitekt.
- 89 Vindfanget foran hovedindgangen er en senere tilbygning. Den ejendommelige afslutning foroven på pilastrene, sådan som de ser ud i dag, kan ikke skyldes arkitekt Walther. Den oprindelige gesims med vaser findes nemlig endnu på afbildninger fra 1901.
- 90 Det var overretssagfører Frank Wilde (1884–1961), medlem af bestyrelsen fra 1918, formand fra 1920, der rejste sagen om en ny museumsbygning, og heri støttedes han ivrigt af apoteker, dr. M. N. Reimers (1874–1963), medlem af bestyrelsen fra 1914.
- 91 Professor, fru Else Kai Sass, som atter fratrådte i 1960 efter at være blevet udnævnt til medlem af Ny Carlsbergfondets direktion. Professor Sass efterfulgtes på museet af mag. art. fru Minna Heimbürger.

Liste over malerierne i Aarhus Samlingen 1861

- No 1 Blunck, D. C. f. 1798 d. 1853.
En Bataillemaler i sin stue. 1826. Lær: 45 $\frac{3}{4}$ " h: 38 $\frac{3}{4}$ " br: tilhører Staten.
- No 2 Boesen, J. B. d. 1858.
Udsigt i Romsdalen til Romsdalshornene. 1844. Lær: 44 $\frac{1}{4}$ " h: 64 $\frac{3}{4}$ " br: tilhører Staten.
- No 3 Buntzen, H. C. A.
Stranden ved Taarbæk. 1835. Lær: 36" h: 50 $\frac{1}{2}$ " br: tilhører Staten.
- No 4 Carmiencke, H.
Slottet Kriebstein i Sachsen. 1838. 36 $\frac{3}{4}$ " h: 44 $\frac{1}{2}$ " br: tilhører Staten.
- No 5 Dalsgaard, Chr.
Julemorgen hos en jydsk Bondekone. 1848. 15 $\frac{1}{4}$ " h: 15 $\frac{1}{2}$ " br: tilhører Staten.
- No 6 Dreyer, D. C. M. f. 1816 d. 1853.
En Afsked. 1859. 25" h: 25 $\frac{1}{2}$ " br: tilhører Konstforeningen.
- No 7 Gebauer, C. D. f. 1777 d. 1831.
Tybring Banker i Fyen. 1842. 36" h: 55" br: tilhører Staten.
- No 8 Gurlitt, L.
Det vilde Stutteri ved Frederiksborg. 13 $\frac{1}{4}$ " h: 17 $\frac{3}{4}$ " br: tilhører Konstforeningen.
- No 9 Hansen, Heindr.
Møens Klint. 1842. 52 $\frac{3}{4}$ " h: 75 $\frac{1}{2}$ " br: tilhører Staten.
- No 10 Holm, E.
Parti af det Indre af Sorø Kirke. 27 $\frac{1}{2}$ " h: 23 $\frac{1}{2}$ " br: tilhører Konstforeningen.
- No 11 Jensen, J. L. f. 1800 d. 1856.
En Modelfigur. 25 $\frac{1}{4}$ " h: 31" br: tilhører Konstforeningen.
- No 12 Klos, F. Th.
En Kurv med Frugter. 1844. Træ: 23 $\frac{1}{4}$ " h: 31" br: tilhører Staten.
- No 13 Kyhn, V.
En dansk Eskadre paa Kjøbenhavns Red, 1837. Lær: 19 $\frac{1}{2}$ " h: 28 $\frac{1}{2}$ " br: tilhører Staten.
- No 14 Klippestranden ved Røe Fiskerleie paa Bornholm. 1843. Lær: 41" h: 57" br: tilhører Staten.

- Larsen, Em. d. 1857.
- No 15 En Morgen ved Sjællands Kyst. 1845. 20½" h: 26" br: tilhører Staten.
Lund, J. C.
- No 16 Den sidste Skjald. 1837. Lær: 37" h: 29" br: tilhører Staten.
Lundbye, J. T. f. 1818 d. 1848.
- No 17 En Malkescene. Efter Chr: Winters »Aftenmøde«. 1841. Lær: 32" h: 36" Tm: br: tilhører Staten.
Marstrand, W.
- No 18 Portrait af Professor H. H. Blache. 1854. Lær: 38" h: 31" br: bestemt til at ophænges i Kathedralskolens Solemnitetssal.
Mohr, J. f. 1808 d. 1844.
- No 19 Landskab i Tyrol. 1844. 26½" h: 34" br: tilhører Staten.
Møller, J. P. f. 1783 d. 1854.
- No 20 Udsigt ved Berchtesgade til Bjerget Watzmann. 1836. Lær: 63½" h: 83½" br: tilhører Staten.
Neergaard, H. Frøken.
- No 21 En Vase med Blomster. 1841. 29" h: 23" br: tilhører Staten.
Raadsig, P.
- No 22 J. Holgersen Ulfstand og den tykke Abbed. 1848. 29" h: 33" br: tilhører Staten.
Rohde, T.
- No 23 Vinterlandskab. 1848. 18½" h: 24" br: tilhører Staten.
Simonsen, N.
- No 24 Scene af Tyrolerkrigen 1809. 1836. 33¾" h: 43" b: tilhører Staten.
Skovgaard, P. C.
- No 25 Delhoved Skoven ved Skarrit Søen. 1847. 50" h: 72½" br: tilhører Staten.
Sonne, J.
- No 26 Høstmesse i den romerske Campagne. 1843. 26½" h: 41½" br: tilhører Staten.
- No 27 Slutningen af Slaget ved Isted (Middag mellem Kl. 12 og 1. Angrebet paa Fjendens Stilling ved Skansen seet fra Centrum paa højre Side af Chausseen og ud til vor venstre Fløi.) 1852. 59" h: 112" br: tilhører Staten.
- No 28 Cavallerifægtningen ved Aarhus. 43¼" h: 85" br: tilhører Aarhus By.
- No 29 Scene ved en Brønd i Rom. 22¾" h: 27" br: tilhører Konstforeningen.
Stroe, J.
- No 30 Kovangen ved Frederiksborg. 1846. 18" h: 23" br: tilhører Staten.
Sødring, T.
- No 31 Pladsen ved Marmorkirken. 1835. 29¾" h: 34¾" br: tilhører Staten.
Vermehren, F.
- No 32 En gammel Fisker hviler sig ved Stranden efter at have fisket Steen til sit Garn. 21¾" h: 25½" br: tilhører Konstforeningen.

Familien Weis og kunstlivet i Aarhus

Af Dorrit Lundbæk

Navnet Weis går som en rød tråd igennem beretningen om den aarhusianske kunstforenings og malerisamlings tidlige historie. Møller Weis' gave, grunden hvorpå museumsbygningen blev rejst i årene 1874 til 1876, var ikke bare en velhavende borgers storslåede gestus over for sin by; det var den ydre manifestation af en dybtgående og livsvarig interesse for kunst og kultur, der ikke alene fandtes hos mølleren, men også synes at have været stærkt fremtrædende hos de fleste andre medlemmer af hans familie.

Da disse ikke alle boede i Aarhus, og da adskillige af dem holdt meget af at skrive og i lange perioder udvekslede breve ca. en gang om ugen, foreligger der et righoldigt dokumentarisk materiale. Selv om mange af brevene er forsvundet i tidens løb, findes der dog nok til, at man kan danne sig et alsidigt indtryk af Weisfamilien og dens nære tilknytning til kunstlivet i Aarhus.

Slægten Weis kan spores tilbage til en købmand, Hans Heinrich Weis, som boede i Itzehoe i slutningen af det 17. og begyndelsen af det 18. århundrede¹. Hans søn af samme navn og dennes søn, Jürgen, virkede ligeledes i denne by, og her fødtes i året 1776 Jürgen Weis' femte barn, Ernst Peter, som med tiden kom til at studere medicin og i 1805 blev udnævnt til distriktskirurg i Aarhus.

Ernst Peter Weis slog sig ned i Meilgade, hvor han boede til sin død i 1845. Han var en usædvanlig afholdt og agtet personlighed, der elskede sit arbejde og derudover interesserede sig stærkt for musik. Digteren Christian Winther fortæller følgende lille historie om

*Aarhus Mølle, tegnet
i 1847 af møller Weis'
kone Bertha,
f. Schönheyder*

Kopi efter foto i Aarhus
folkebibliotekers
lokalhistoriske
samling

ham i et brev til sin gode ven maleren Constantin Hansen:² »Da de 4 Brødre Weis' Fader (Læge i Aarhus) giftede sig, erklærede han, »at han vilde have en Quartet«. Han var selv musikalsk dannet. Det lykkedes ham over Forventning; hans Hustru fødte ham disse Fire som alle vare i Besiddelse af musikalsk Talent: Carl W. 1ste Violin, Dr. W. 2den Viol., Polytechnikeren Andreas W. Viola di Braccio og Etatsraad E. W. Violoncello. Jeg har et Par Gange hørt denne Quartet, men jeg har aldrig før eller siden hørt noget saa Fuldendt; det var som udstrømmet fra een Sjæl og udført af een Haand.«

Den ældste af de fire sønner, Ernst Marcus Weis, gik i den grad op i sin interesse for musik, at han en overgang ønskede at uddan-

ne sig til violinist. Hans fader var ikke videre begejstret for denne tanke; men han overlod ganske afgørelsen til den unge mand; han sendte ham ovenikøbet til hovedstaden, for at han kunne tage undervisning og finde ud af, om det virkelig var hans bestemmelse her i livet. Efter nogen overvejelse besluttede Ernst Weis sig imidlertid for det juridiske studium og blev sidenhen overretsassessor i hof- og stadsretten i København.

Den næstældste broder, Carl Mettus Weis, valgte samme studium og endte som departementschef i kultusministeriet. I tiden fra 1853 til 1859 var han desuden fungerende departementschef for kunstanstalternes anliggender, et faktum, der sandsynligvis har haft ikke ringe betydning for udviklingen af kunstlivet i Aarhus.

Den tredje broder, Hans Christian Weis, tog lægeeksamen i 1834, efterfulgte sin fader i stillingen som distriktskirurg i 1845 og blev udnævnt til stiftsfysikus i 1860.

*Overretsassessor
Ernst Weis,
malet af
Constantin Hansen
i 1854*

Aarhus
Kunstmuseum

Andreas Severin Weis, den yngste af kullet, blev cand. polyt. i 1840 og rejste derpå udenlands i flere år for at studere industrielle virksomheder. I 1846 købte han den gamle Aarhus mølle, som han udvidede og forbedrede igennem mange år, indtil han overlod den til sin ældste søn.

Af disse fire brødre var de to meget skrivende. Mølleren i Aarhus og overretsassessoren i København korresponderede regelmæssigt i lange perioder af deres liv; til tider udvekslede de endda breve flere gange ugentlig. De to andre brødre har efterladt sig ret få skriftlige spor; men de figurerer aldeles levende i de skrivende familiemedlemmers breve. »Christian siger . . .«, »Carl mener . . .« er hyppige sætninger.

To af brødrene, Carl og Andreas, giftede sig med to søstre Schønheyder, hvis fader var rådmand og byskriver i Odense og hvis moder var født Bruun, af den bekendte Fredericia-slægt³. Disse to søstre, der begge var musikalske og kunstnerisk begavede, stod hinanden meget nær og udvekslede ligeledes hyppigt breve igennem et langt liv. Dertil kommer at de begge skrev flittigt med deres forældre i Odense, et brev ugentlig hver vej var målet, og desuden indimellem med deres mange søskende.

Der foreligger et næsten uoverskueligt brevmateriale, der i første række naturligvis er af privat karakter; men disse begavede mennesker følte øjensynlig trang til at dele alle slags oplevelser med hinanden. Mølleren skriver således om alt ligefra ålefangst i »bagløbet«, møllestenenes beskaffenhed og træernes vækst i haven til fundet af den store runesten, Aarhus-stenen⁴, som i januar 1850 kom for dagen på hans egen grund, hvor man ryddede op efter en brand, der havde lagt det ældste møllehus i aske. Afdækningen af kalkmalerierne i Aarhus domkirke fulgte han med spænding og stor frygt for, hvad man i sin uvidenhed kunne finde på. »Maatte man nu blot være besindig og vente indtil man andetsteds fra fik lært, hvorledes Afdækningen skal foretages. Til Dato har en i høi Grad selvtillidsfuld Væggemaler gaet omkring og banket løs paa Murene som han vilde⁵,« skriver møller Weis til professor N. L. Høyen⁶ i

*Aarhus-stenen,
den store runesten,
som blev fundet
på møllerens grund
i 1851*

Forhistorisk Museum
i Aarhus

november 1860, kort tid efter fundet af »St. Jørgen og dragen« på kormuren i den nordre koromgang.

Talrige opfindelser forelægges familien i København, adskillige af dem spøjefulde, som f. eks. den »mekaniske« vugge, der skulle drives af et stort herregårdsurs pendul og »en Lampe i Aalekassen, forat Aalene kunde see at komme ind«, men de fleste af dem praktiske, såsom det specielle drivhus, hvori de violiner, mølleren og hans brødre byggede, blev tørret under passende temperatur- og fugtighedsgrader, og spillemaskinen, der på egen hånd kunne tilspille et nyt instrument og spare sin ejer for mange timers besvær.

Nyttige fornyelser og forbedringer af møllens drift var en af Andreas Weis' kæpheste, som f. eks. børstemaskiner, hakkemaskiner, rensesmaskiner og »en Ventilator, som skal suge Støvet til sig og blæse det gennem et Rør ud af Møllen. Paa Veien bruges Vind-

strømmen til at rense Grynene: manus manum lavat! Da Møllersvende meget ofte bliver brystsvage, anseer jeg denne Opfindelse for meget hensigtsmæssigt⁷.« Af og til omtaler mølleren enkelte økonomisk set mere tvivlsomme forbedringer, som da kørerne en overgang blev sat på to retter varm mad daglig!

En stor del af brevene handler om vigtige forretningssager, som Andreas Weis forelagde sine brødre, der med deres juridiske kundskaber var i stand til at hjælpe og rådgive ham. En anden del af korrespondancen er i hovedsagen viet violinbygningskunstens tekniske detaljer og betragtninger af musikalsk art. Carl Weis, der var fuldt så optaget af at bygge instrumenter som mølleren, udgav i 1861 et lille skrift med titlen »Om Violiner og deres Bygning«. Sammen med Ernst Weis stiftede han i 1836 musikforeningen i København.

De to søstre udvekslede først og fremmest oplysninger om børnenes trivsel og de mangeartede huslige pligter, der påhvilede dem selv. Men ofte, især når børneflokkene var ved godt helbred, skriver møllerskvindens kone, Bertha, om de bøger, hun har læst, og de billeder, hun maler, og om de tanker hun gør sig om skæbnens tilskikkelser, og hendes søster, Angelica, sender indtagende beskrivelser af livet i hovedstaden og datidens politiske forviklinger. Hun fortæller om de forelæsninger, professor Høyen holder hver 14. dag hos grosserer Hage⁸, og som hun og hendes mand følger, og hun beretter om, hvordan det går de forskellige kunstnerfamilier, som de begge kender, og hvis ve og vel ligger dem stærkt på sinde.

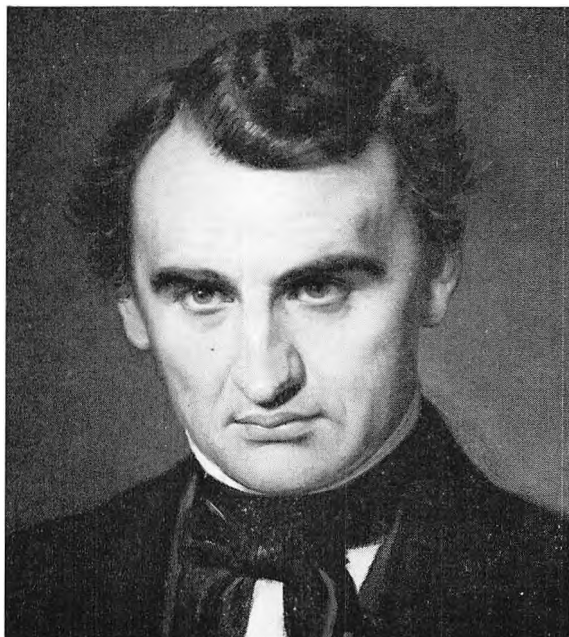
Angelica Weis skrev også med sine aarhusianske svogre. Således i et brev til doktoren:⁹ »Jeg maa altsaa ret takke Dem, fordi De er saa rask til at understøtte Kunsten og Kunstnerne, disse stakkels Individuer, som Nutiden er mest tilbøjelig til at betragte som skadelige Uvækster eller ialfald som unyttige Luxusplanter, der ikke bør fredes om.« Og til Bertha skriver hun i anledning af, at hun har købt en skitse af maleren Jørgen Roed¹⁰, et lille arbejde hun er meget begejstret for:¹¹ » . . . det var jo i en vis Maade ogsaa en For-

nøielse at høre Manden sige »Ja, nu behøver jeg da ikke at hænge mig i de første 14 Dage«. Men tungt er det dog, at en Mand som Roed og i hans Alder end ikke har fra Haanden til Munden.« Carl Weis og hans hustru var ikke selv velhavende, så det var ikke en privilegeret dames uvidenhed, der fik hende til at overvurdere kunstneres økonomiske vanskeligheder.

Bertha Weis skrev også med sine svogre, især med Ernst Weis, og der blev således vekslet breve på kryds og tværs mellem den københavnske og den aarhusianske familie. Kunstudstillinger beskrives og kommenteres, og enkelte kunstværker analyseres, drøftes og bedømmes.

I 1847, da Aarhus Kunstforening blev oprettet, boede de to ældste Weis-brødre fast i København. Carl Weis var på det tidspunkt fuldmægtig i det danske cancelli, og Ernst Weis havde allerede nået sin slutstilling som overretsassessor. Fra disse år sidst i 40'erne er der desværre ikke bevaret breve, der belyser sagen; men af foreningens protokol fremgår det, som tidligere nævnt, at dr. Chr. Weis var den ene af de tre initiativtagere til foreningens stiftelse. Dr. Weis kom ikke selv til at sidde i bestyrelsen fra begyndelsen; men hvis det har været ham en ærgrelse, mærker man det ikke. Det har formentlig været ham, der foreslog bestyrelsen, at hans to brødre, Andreas og Carl, i fællesskab skulle indkøbe stik og litografier til den første udstilling.

Fra 1851 foreligger et af doktorens sjældne breve. Skønt kunstforeningen var blevet nedlagt den 12. maj dette år, afsendtes ugen efter den første ansøgning til kultusministeriet i København, og knap en måned senere skrev dr. Weis til sine brødre:¹² »Har Carl talt med Ministeren om det af os ansøgte Billedgaleri og hvorledes staar denne Sag? Andreas mener at den er taget for lempelig, at der burde have været en større Mængde Underskrifter, og at navnlig Communalbestyrelsen burde have været med. Er dette rigtigt, og kan Sagen ikke vente Fremme, saaledes som den er anlagt, saa var det vel endnu muligt at indhente det Forsømte.«

*Departementschef
Carl Weis,
malet af
W. Marstrand i 1854*
Aarhus
Kunstmuseum

Man kan heraf forstå, at byfogeden¹³, doktoren og de andre Aarhusborgere, der arbejdede på at få oprettet en lokal malerisamling, øjensynlig ikke betragtede kunstforeningens nedlæggelse som et tegn på, at der ikke var nogen rimelig basis for denne plans udførelse. Det ville vel heller ikke have været den rette udlægning af situationen. Meget mere selvfølgelig var det at antage, at krigsårene havde svækket interessen midlertidigt, og det viste sig jo også, at da den forhenværende foreningsbestyrelse det følgende år på ny opfordrede til indmeldelse, vendte størstedelen af de gamle medlemmer tilbage. Dr. Weis blev nu medlem af bestyrelsen, og denne post beholdt han i 23 år med undtagelse af årene 1860–61, hvor han afløstes af møller Weis.

At doktorens egen familie synes at have betragtet kunstforeningen som hans personlige anliggende, fremgår af en sætning som denne:¹⁴ »Christian er gnaven fordi hans Maleriudstilling er skidt,« skrevet af mølleren i 1854.

*Dr. Cbr. Weis,
malet af
Constantin Hansen
i 1858*

Aarhus
Kunstmuseum

Hvad der egentlig gemmer sig bag denne bemærkning er formodentlig de aarhusianske Weis'ers ønske om at højne niveauet. Udstillingen i 1854 synes ikke ringere end de to forrige, hvad angår de udstillende kunstnere; men det skal indrømmes, at blandt kunstnernavnene finder vi ikke datidens mest kendte.

Det fremgår af bestyrelsesprotokollen, at foreningen allerede i 1852 søgte at erhverve billeder til udstilling uden om hovedstadens kunsthandlere. Det lykkedes hverken dengang eller i 1854; men to år senere, da foreningen atter var i stand til at udstille, er kunsthandlerne erstattet af fru Angelica Weis, og herved fik Weis'erne den størst mulige chance for at gøre deres indflydelse gældende med hensyn til valget af billeder.

Bertha Weis skriver i denne anledning til sin søster:¹⁵ »Jeg har af de kyndige Folk jeg indtil i Dag har hørt omtale Billederne kun hørt Glæde og Tilfredshed med dem, Andreas er endog deres meget varme Beundrer« Dette var ikke blot et udslag af søsterlig

venlighed, for i 1858 bad doktoren atter fru Weis om at stå for valget af de kunstgenstande, der skulle udstilles i Aarhus. Ja, hun skulle ikke bare vælge ud, men dennegang helt frit disponere over den indkøbssum, der stod til rådighed. Fru Weis udtrykte glæde over at kunne være til nytte, men tillige nogen bekymring:¹⁶ »I have givet mig frie Hænder med Hensyn til Antallet af Malerier til Bortlodning, dette er i visse Maader ganske godt, men jeg er dog lidt bange at jeg maaske betragter den Sag anderledes end I og vel navnlig end endeel af Kunstforeningens Medlemmer ønsker. Jeg har først og fremmest søgt at skaffe den permanente Samling et godt Billede¹⁷ Sagen staaer altsaa saaledes, at Kunstforeningen faar *et* meget smukt Galleribillede og *fire* særdeles respektable Billeder til Bortlodning«

Det er troligt nok, at kunstforeningens medlemmer ikke har set på denne sag med ganske de samme øjne som fru Weis. På den første udstilling i 1847 havde der været ikke mindre end 13 malerier foruden tre kobberstik, seks litografier og seks relieffer til bortlodningen. I 1852 havde der været 11 malerier, i 1854 ti, og nu skulle dette antal yderligere reduceres til fire.

Dr. Weis protesterede ikke. Det har formodentlig været som han og møllerfamilien ønskede det: færre kunstværker af en bedre kvalitet.

I forvejen omgikkes Carl og Angelica Weis adskillige af de betydeligste danske kunstnere, og nu lærte de flere at kende. Ernst Weis skriver til møllen:¹⁸ »Angelica har i denne Tid jævnlig Besøg af samtlige Hovedstadens Malere, som har bragt i Erfaring, at hun har i Commission at skaffe Malerier til Aarhus Konstforening. Til at levere disse Billeder er nok foreløbig udseet Marstrand¹⁹, Rump²⁰, Kyhn²¹, Ottesen²² og maaske Roed. Hun venter at faae mindst 5 Malerier for 500 Rdl. Da nu et Maleri efter de gangbare Priiser for Tiden betaales med 800 Rdl., saa vil Konstforeningen i Aarhus erkjende, at den dennegang faaer Smæk for Pengene«

Men fru Weis havde ikke forregnet sig. »Jeg har nu indkjøbt Malerier til Kunstforeningen i Aarhus,« skriver hun til dr. Weis.

*Angelica Weis
f. Schonheyder,
gift med
departementschef
Carl Weis*

Kopi efter foto
tilhørende
fru Irene Weis
Brannow, København

»6 Billeder for 520 Rdl.²³ Det var ganske rigtigt værker af Wilhelm Marstrand, Godtfred Rump, Vilhelm Kyhn, Jørgen Roed, Vilhelm Petersen²⁴ og blomstermaleren O. D. Ottesen. Kunstnerne var glade for at sælge til hende; de lovede hver især at sende flere billeder til udstillingen, og selv kunstnere, som hun i denne omgang ikke havde råd til at købe af, f. eks. Constantin Hansen²⁵, Frederik Vermehren²⁶ og P. C. Skovgaard²⁷, sendte ligeledes værker til Aarhus, endskønt det var dem velkendt, at chancerne for at sælge var minimale.

Ernst Weis' spøgefulde bemærkning, at Angelica »venter at faae mindst 5 Malerier for 500 Rdl.«, kunne give anledning til den tanke, at den unge frue var dygtig til at handle og forstod at trykke priserne. Men intet øjeblik får man fornemmelsen af, at fru Weis har søgt at underbyde nogen. Ifølge brevene forsøgte hun kun en eneste gang at opnå en reduktion. Det var hos Vermehren, der

havde forlangt 400 rdl. for sit maleri »En gammel Fisker«, 1858²⁸, der på den tid gjaldt for at være perlen blandt hans værker, og som fru Weis ønskede at sikre kunstforeningen, så det kunne blive det års gave til den permanente samling. Efter at have talt med maleren herom, skriver hun til doktorens kone, Edvardine:²⁹ »Vermehren kom her i Formiddags; efter hans Forsikring, at Billedet havde kostet ham overordentlig meget Arbeide og at han kun med Tab kunde sælge det under den fastansatte Priis, gik jeg ikke videre i den Sag, saameget mere, som jeg egentlig ikke finder hans Priis for høi, men kun høiere end jeg i dette Tilfælde kunde ønske³⁰.«

Mange af kunstnerne var, som sagt, fru Weis' personlige venner og bekendte; derfor faldt det hende også sommetider vanskeligt at erklære den enes arbejde for bedre end den andens. Men hun var ingenlunde blind for forskelle i kvaliteten og heller ikke for den forskel i smag, der til alle tider vil eksistere. Når hun havde sikret malerisamlingen det kunstværk, hun selv mente var det bedste, hun kunne skaffe, indkøbte hun fornuftigvis til bortlodningen mere populære kunstneres arbejder, som hun forestillede sig ville appellere til medlemmerne og forskaffe foreningen flere medlemmer.

Måske lidt bange for, at familien i Aarhus ikke helt forstår hendes bevæggrunde, oplyser hun omhyggeligt doktoren om grundene for hvert af sine indkøb. Således skriver hun i foråret 1860:³¹ »For at begynde med de betydeligste Billeder, vil jeg nævne Dem »En italiensk Scene under Vinløv« af Marstrand, »En Dal imellem norske Fjelde« af Rump . . . , »I en Have« af Kyhn, det eneste Billede Høyen har anbefalet mig, han er ikke nogen meget virksom Allieret, men det var da egentlig heller ikke at vente – han ynder ikke Bortlodninger. – Men, for at komme tilbage til vore Malerier, lad os begynde hvor vi slap, det var No. 3 Kyhns Have – Andreas kjen-der Stykket fra Udstillingen, der er meget smukt deri, men som i alle Kyhns Billeder ogsaa noget, som man ønsker borte, dog troer jeg dette Billede maa tiltale. – No. 4 er »Ribe Domkirke« af Rhoed, det er noget blegt og farveløst, men som alle Rhoeds Billeder, omhyggeligt, følsomt og meget tro gjengivet – det er maaske det af

Malerierne, som er mindst Billede, men det har stor Interesse, det kan ikke slaae Fejl No. 5 er »Strandparti ved Hornbek« af Petersen, et net lille tiltalende Billede, der ligesom det Følgende have den Fordel, at det kunne afgive Midler til Indkjøb af de større Billeder. – No. 6 »Vindruer og Convolvulus« af Ottesen; dette Billede er hverken bestemt for Dem eller for Andreas, men om Indkjøbet deraf kan der være meget at sige. Jeg vil nu ikke gjentage den Grund jeg allerede har angivet, jeg vil heller ikke nævne, at Ottesen kom herud og på sin jevne naturlige, varme Maade takkede fordi vi ikke glemte ham ved vore Indkjøb og sagde at han vilde nævne sine Priiser endeel lavere til mig end han havde ansat dem paa Udstillingslisten o.s.v.o.s.v. Sagen var formodentlig den, at jeg stolende paa mit Incognito havde blandt andre Billeder ogsaa forespurgt om Priisen paa Ottesens.« Netop dette blomsterbillede, der hverken var bestemt for doktoren eller mølleren, blev ved bortlodningen vundet af doktoren!

Det er naturligt, at kunstnerne så med sympati på den aarhusianske kunstforening og dens bestræbelser for at styrke kunstlivet. »Flere af Malerne har yttret deres Glæde over, at Kunstforeningen i Aarhus var i Weissernes Hænder og vilde gerne bidrage til at holde den paa det nuværende Standpunkt, – ved at staa Bestyrelsen bi,« skriver fru Weis i 1858³², og i foråret 1860:³³ »Her er ingen liden Interesse hos Kunstnerne for Kunstforeningen i Aarhus og de ønsker egentlig alle at kunne sende Malerier derover« Men hvor gerne de end vil støtte både foreningen og sig selv ved at sende deres billeder til Aarhus, så må de gennem fru Weis protestere imod den behandling, deres malerier bliver udsat for, dels på selve rejsen, dels i Aarhus, »løse Skruer, Skruer gennem Rammen o.s.v.« Det har øjensynlig været et problem og af en eller anden grund vanskeligt at løse. Allerede i juni 1858 skriver Jørgen Roed til Angelica Weis, at han har sine billeder parat til afhentning, men, »Spørgsmaalet er nu kun, under hvilke Betingelser? Hvilken betryggende Sikkerhed? Jeg har faaet slemme Lærepenge ved tidligere Postsendinger og veed at der meget sjældent handles varsomt

Har De, Fru Weis! ikke Nogen i Aarhus der vil tage Omsorgen paa sig?³⁴«

Dette brev sendte Ernst Weis dagen efter til Aarhus med oplysninger om de juridiske forpligtelser, der påhvilede foreningen, dersom den stod som låner af kunstnernes værker. Hvis foreningen derimod ville påstå, at den blot havde opfordret kunstnerne til at sende deres arbejder til Aarhus for at give dem chancen for at få noget solgt, havde den intet ansvar for eventuelle skader. » . . . det er imidlertid klart, at den Chance, der er, for at faae Billederne solgt i Aarhus, ikke kan afgive en tilstrækkelig Assurance for muligt Forliis eller Beskadigelser ved uforsigtig Omgang eller Hændelse, og jeg kan ikke fortænke Kunstnerne, der sandelig ikke have Raad til store Tab, i, at de søge sig nogenlunde betryggende.³⁵«

Det kunne kunstforeningen heller ikke. I et brev fra møller Weis står der herom:³⁶ »Naar Billederne sendes maa de assureres og Larsen maa selv paa Dampskibs Comptoiret gjøre opmærksom paa, hvad det er, der forsendes og forlange Forsigtighed iagttagen. Jeg skal iøvrigt sørge for, at Dampskibets Comptoirer blive tilskrevne herfra om at paalægge deres respektive Captainer Forsigtighed med hvad der maatte blive sendt med deres Skibe til Konstforeningen her.« Og Andreas Weis slutter sit brev med en for ham karakteristisk bemærkning: » . . . der er ikke givet mig Ordre til at skrive om denne Sag, men jeg skriver, fordi mig synes at A[ngelica] skulde have Svar og fordi jeg ei veed, om Christian, der er meget optagen, har Tid til at skrive. Hans Mening kan neppe være langt borte fra min.«

Et par dage senere blev mølleren valgt ind i bestyrelsen i stedet for doktoren, som sandsynligvis har bedt sig fritaget på grund af travlhed, men som – ligeså sandsynligt – ikke frivilligt ville have opgivet denne post til nogen anden end sin broder. Møller Weis skrev straks til sin svigerinde for at aftale nærmere om malerierne til den kommende udstilling; men et par uger senere må hans kone skrive i hans sted, da han er så »aldeles optagen i Konstforeningens Tjeneste³⁷.

Bertha Weis

Kopi efter foto i
Aarhus folkebibliotekers
lokalhistoriske samling

Det år blev der holdt en lille ekstraudstilling, sikkert arrangeret af den foretagsomme møller. »Konstforeningen har holdt Udstilling af la Cours Skizzer og Haandtegninger af Lundbye³⁸ og Frølich³⁹. Der kom ikke saa græsselig Mange og saae paa dem«⁴⁰.

Adskillige kunstnere, blandt andre Jørgen Roed, P. C. Skovgaard og Constantin Hansen kom i den gæstfrie Aarhus mølle, når de var i Jylland. Marstrand, der malede møller Weis tre gange, første gang formodentlig i slutningen af 1840'erne, dernæst i 1855 og endelig i 1868⁴¹, boede der under arbejdet med det andet portræt, og Janus la Cour⁴² var en hyppig og kærkommen gæst i 1860'erne. »Hvor er la Cour dog en fornøielig Mand«, skriver mølleren til sin bortrejste kone efter et af malerens besøg.

De fleste af familiens medlemmer, inklusive de mange børn, fik deres portrætter malet, somme endda flere gange. Man kunne tro, at det var en familiesvaghed, at disse mennesker med særlig glæde betragtede kontrafejer af sig selv og hinanden. Men af flere breve

kan man tydeligt se, at dette blot var en måde, hvorpå familien var i stand til at yde de betrængte kunstnere støtte. Sandt at sige var de ofte ikke særlig begejstrede for portrætterne. Således skriver dr. Chr. Weis til sin broder Ernst:⁴³ »Dersom Constantin Hansen, som hans Brev synes mig at tilkjendegive, trænger til Penge, har jeg Intet imod at han maler Clara⁴⁴, skjønt jeg igrunden længes efter at hun skal komme hjem. Jeg vil tillige derved bemærke, at jeg ikke synes rigtig om Antonies⁴⁵ Portrait, der ser mig ud som en Byste, der er sat Farve paa; samt, i Betragtning af Edvardines Portrait, at jeg ved et Portrait af Clara ønsker at see hende, saaledes som hun er, ikke saaledes som maaske C. Hansen mener hun burde være.«

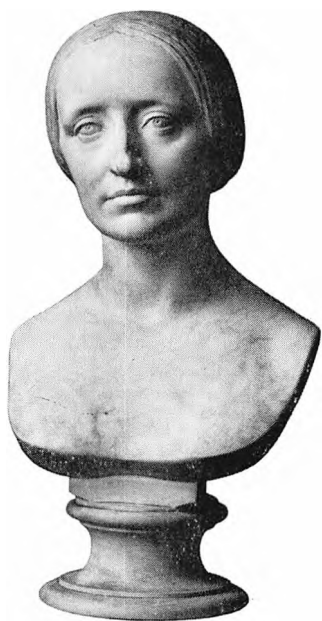
Også mølleren røber flere gange i sine breve, at han ikke er ret imponeret af dansk portrætmaleri. I anledning af at billedhuggeren H. W. Bissen⁴⁶ skal komme til Aarhus, og mølleren ønsker en buste af sin kone, skriver han til Angelica Weis:⁴⁷ »Naar man seer de Resultater vi i vor Familie have af de andre Portraitmaleres Virksomhed, kan det ikke nægtes at det i Almindelighed maa anses for en problematisk Sag at bestille et Portrait. Skjønt jeg længe har ønsket et Portrait af Bertha, har jeg derfor ikke vidst, hvor jeg skulde vende mig hen; Besøget hos Bissen antydede mig, at det maaske kunde gaae her. Jeg troer vist, at han dersom han kjendte hende, maatte kunne lave en Byste som kunne glæde En. Kommer han ikke under Arbeidet til at holde af hende, da bliver Bysten ikke god; den rette Lighed vil mangle.«

Mølleren fik sin buste af Bertha Weis⁴⁸, og billedhuggeren må nok have syntes så godt om hende, som mølleren ønskede. I al fald var han tilfreds med resultatet, og det var resten af familien også. Bissen kom til at udføre endnu fem buste for den.

I april 1861 skulle Bissen rejse til Frijsenborg, og møller Weis skrev da til sin københavnske familie, at hvis billedhuggeren havde lyst til at besøge møllen på vej ud eller hjem, var han velkommen. Besøget blev imidlertid ikke til noget. »Bissen kom jo ikke,« skriver mølleren nogle dage senere. »At han ei kom om Mandagen kan

jeg godt forstaa; thi da var jeg ved Havnen efter ham i Christians Karriol, og den er efter min Mening ei rigtig god; desuden viste det sig, da vi om Aftenen spiste Hønen, som havde været ham tiltænkt til Middag, at den var gammel. Men at han ei heller kom om Tirsdagen var reent ud sagt dumt, thi da var jeg der i min egen Gig og den er udmærket; og der var da kogt en feed ung Hane, som Ingen kunde sige Nei til: især da ikke En, som er vant til at leve af Leer, Gips og Marmor.«⁴⁰

Den unge københavnske fru Weis' bekendtskab med professor Høyen gav anledning til adskillige underhåndsmeddelelser vedrørende oprettelsen af den lille malerisamling i Aarhus. Det var således igennem hende, at doktorens kone i maj 1858 fik at vide, at man nu endelig kunne vente de 24 malerier. »Af Høyen har jeg erfaret, at der Intet var til Hinder for at faae Malerierne fra Christiansborg, men hvilke Skridt der i den Henseende skal foretages og fra hvis Side veed jeg endnu ikke, men det skal jeg meddele saasnart jeg erfarer det⁵⁰.« Den 28. juni skriver fru Weis til doktoren:⁵¹ »Høyen sagde mig igaar, at man daglig arbeidede meget energisk paa Afvaskning, Afpudsning og Indpakning af Malerierne fra Christiansborg, saa at de maaske allerede komme i denne Uge.«

*Herman Bissen: Buste af Bertha Weis,
Alabast . 1860*

Aarhus Kunstmuseum

I september samme år skrev fru Weis til sin søster og svoger i møllen:⁵² »Høyen sagde mig, at han havde modtaget et Andragende fra Aarhus om aarligt Bidrag af Malerier, det vil sige Deel i den af Staten tilsagte Sum til Maleriers Indkjøb. Sagen havde cirkuleret hos de forskjellige Authoriteter, men da den hos hans Collega Thomsen⁵³ havde mødt Modstand mente Høyen, at det var rigtigst at Sagen indtil videre blev liggende hos ham og ingen endelig Afgjørelse fik for det første for at den ikke reent skulde gaae i Vad-sken⁵⁴.«

I januar 1859 skrev Christian Weis til familien i København:⁵⁵ »Nu er da endelig vort Billedgalleri færdigt, og aabnet for Publico; jeg synes naturligvis at det er nok saa vel aldenstund jeg selv har staaet for Indretningen. Pladsen var iøvrigt saa lille, at vi, ligesom andre store Potentater have maattet sætte 6 Malerier i Pulterkammer, men paa den Omstændighed have vi saa støttet et Andragende om, at faa det andet Loft inddraget til Galleriet, og dette Andragende vil nok blive bevilliget . . .«, og tre dage senere skriver doktoren igen:⁵⁶ »Den anden halvdel af Raadstueloftet bliver nu indrettet til Billedgalleri, og vil om et Par Maaneder kunne modtage alle de Malerier Prof. Høyen vil betro os.« Også i denne sag har der nok tilflydt de aarhusianske Weis'er underhåndsbesked, for officielt gav indenrigsministeriet først sin tilladelse til denne udvidelse den 5. maj 1859⁵⁷.

Sammen med et andet bestyrelsesmedlem, adjunkt E. Høegh-Guldberg⁵⁸ skulle møller Weis redigere Aarhus-samlingens første katalog. Et brev fra ham til professor Høyen viser, at ideen stammede fra Høyen selv, og er iøvrigt en god prøve på møllerens på een gang stilsfærdige, men dog skarpe lune:⁵⁹ »De yttrede i Sommer til mig, at der burde trykkes en Catalog over Billedgaleriet her i Byen. Jeg refererede denne Yttring til Bestyrelsen for Galeriet og denne overlod da til Guldberg og mig bl. a. at skrive Catalogen. Jeg har i denne Anledning faaet et Expl. af det Kgl. Billedgalleries Catalog forat følge den og for af den at faae de nødvendige Oplysninger om

Malerne; men – mirabile dictu – det viser sig af denne Catalog at fire berømte Kunstnere (Stroe⁶⁰, Carmiente⁶¹, Sødring⁶² og P. Raadsig⁶³) af hvem Galleriet her er i Besiddelse af Billeder, ei ere repræsenterede i det Kgl. Galleri i Kjøbenhavn. Den første Tanke som paatrængte mig ved denne kostbare Opdagelse var naturligviis den, at det Kgl. Galleri i Kjøbenhavn, saafremt det blev gjort opmærksom herpaa, burde ile med for enhver Priis at tiltuske sig disse Kunstneres herværende Arbeider; og skjønt man her ligeover for enhver Anden vistnok vilde holde disse Billeder i høi Værdi, tvivler jeg dog ikke paa, at man af Hensyn til det Kgl. Galleri kunde findes stemt for at afstaae dem imod billigt Vederlag i andre Kunstneres Arbeider. For det Tilfælde, at det Kgl. Galleri imidlertid ikke skulde føle saa stor Interesse for at faae disse Billeder tilbage, som jeg ovenfor har antaget, maa jeg vel berede mig paa, at faae de 4 Kunstnere med i Catalogen; men dertil mangler mig Oplysninger«

Man synes professor Høyen må have rødmet lidt, da han læste dette brev. Det fremgår ingen steder direkte, at man syntes de udvalgte 24 malerier⁶⁴, der skulle danne kernen i galleriet, ikke var af allerhøjeste karat; men det anes, det læses mellem linierne.

Skønt mølleren var mindst lige så interesseret i kunstlivets trivsel som doktoren, og skønt han arbejdede flittigt i foreningens og billedgalleriets tjeneste, blev han ikke genvalgt på generalforsamlingen den 19. oktober 1861. Grunden hertil kender vi ikke; men det forekommer sandsynligt, at dømme efter såvel kunstforeningens som galleriets bestyrelsesprotokoller samt enkelte breve fra denne tid, at møller Weis og konsul, redaktør J. M. Mørk⁶⁵, der repræsenterede kommunalbestyrelsen i billedgalleriets bestyrelse fra dets oprettelse og til sin død i 1889, ikke har stået på den bedste fod med hinanden.

På den første generalforsamling i kunstforeningen efter at Andreas Weis havde afløst sin broder, forlangte redaktør Mørk, der var menigt medlem, at få oplyst priserne på de forskellige malerier, som Angelica Weis havde indkøbt til bortlodning. Bestyrelsens for-

*Møllejer
Andreas Weis,
malet af
W. Marstrand
i 1855*

Aarhus
Kunstmuseum

mand, Høegh-Guldberg, svarede, at det ikke kunne lade sig gøre, da man havde en aftale herom med kunstnerne, som havde betinget sig, at deres priser ikke blev nævnt offentligt eller gjort til genstand for diskussioner på møderne. Dette løfte kunne man ikke bryde, og hvis forsamlingen af denne grund ikke længere havde tillid til sin bestyrelse, stod det den frit for at vælge en ny.

Redaktør Mørk fastholdt sit forlangende, og foreningens kasserer gjorde derfor opmærksom på, at når regnskabet kom til revision, måtte det som sædvanlig være bilagt kvitteringer. Til den tid ville altså ethvert medlem kunne få priserne oplyst. Dette argument var så indlysende, at bestyrelsen straks erklærede sig rede til konfidentielt at meddele redaktør Mørk, hvad billederne havde kostet; blot måtte de forlange, at priserne ikke blev drøftet mellem medlemmerne, i alt fald ikke på generalforsamlingen. Efter endnu en del ordveksling frafaldt Mørk pludselig sit krav⁶⁶.

På foreningens udstilling, der fandt sted ved denne tid, udtalte Mørk sig kritisk om det billede af Kyhn, som Angelica Weis havde købt efter samråd med Høyen, og denne kritik gik hende overmåde på. Hendes svoger Ernst sendte et langt brev herom til møllen, og brevets indhold er en hel lille forelæsning over kunstudstillingerens formål og betydning, – nok mere møntet på Angelica end på mølleren og hans kone. »En Maleriudstilling i Aarhus maa betragtes som et temporairt Dannelses- og Opdragelses Institut for Byens kunstelskende Publicum,« skriver han blandt andet. »Af det Indtryk Malerierne gjør paa de forskjellige Beskuere lærer man ikke at kjende Maleriernes eller Udstillingens Værdi, men derimod vel det Trin af Konstdannelse og Konstforstand, hvorpaa Beskueren for Tiden staaer naar Hr. Consul Mørk udtaler sig som skeet er om Kyhns Billede, saa kan denne Udtalelse kun tjene til at vurdere Hr. Mørk selv«⁶⁷.

I marts 1861, da bestyrelsen for billedgalleriet afholdt møde for at drøfte en ansøgning fra historisk-antikvarisk samling⁶⁸, var det redaktør Mørk, der ikke ville gå med til at besvare henvendelsen, som de tre andre bestyrelsesmedlemmer ønskede, og at han nok har haft ret i det synspunkt, han fremsatte, har sikkert ikke gjort sagen bedre.

På den næste udstilling var Mørk atter på krigsstien. Man må tænke sig, at han igen åbenlyst har kritiseret bestyrelsens dispositioner. Angelica Weis skrev til sin søster herom:⁶⁹ »Det er dog forunderligt, at Folk ikke kunne lade være med at gjøre og være ubehagelige. Jeg havde saavist troet, at Mørk iaar vilde holde sig i Skindet, mig synes der var al Anledning til at være Directionen taknemmelig – og ingen Anledning til at kritisere og være grov At Andreas skulde frivilligt fratræde og altså opgive det Hele kan være en ganske naturlig Tanke og Følelse, men kun i første Øjeblik. Naar Harmen har sat sig, og man forresten har Tiden som Arbeidet kræver, bliver man ganske rolig ved, saalænge man har Magten. Det vilde jo virkelig være urigtigt og uklogt at give den over i slette og gale Hænder, naar man ikke er nødt dertil. Der er en

Anerkendelse af Eders Virksomhed ogsaa udenfor Aarhus og Hr. Mørks Omraade og den maa man ikke regne for Intet. – Bryder man med Foreningen bryder man ogsaa med Kunstnerne og Kunstens Beskyttere og taber derved baade et Gode og en reen Fordel.«

Andreas Weis var da forlængst afgået som medlem af de to bestyrelser, og doktoren havde atter overtaget pladsen; men så nær, som disse brødre stod hinanden, var det uden betydning for sagen. I det store og hele var de altid enige om den kunstpolitik, som de mente bedst gavnede deres by.

Det varede noget, førend gemytterne faldt til ro igen. I september samme år skriver Ernst Weis, der er på besøg i Aarhus, hjem til familien i København:⁷⁰ »Af nogle Yttringer fra Christian fremgaaer det, at han mistvivler om den herværende Konstforenings Fremtid men det vigtigste er dog, at Galleriets Sag ikke opgives. Galleriet selv kan man jo Gud skee Lov ikke saa let faae Has paa, men Bestyrelsen kan komme i ikke gode Hænder, hvilket kan virke skadeligt for en Tid paa Valget af nye Billeder, og det bør man see at forhindre ved at blive paa sin Post saalænge som gjørligt, især naar man kan komme saa nemt til det, som Christian nu.«

Doktoren blev på sin post indtil sommeren 1877, Mørk på sin indtil 1889, og samarbejdet synes at have fundet ind i et roligt leje igen, til gavn for både kunstforening og billedgalleri.

Ved valget den 19. oktober 1861 var det ikke bare de to Weisbrødre, der byttede plads; E. Høegh-Guldberg trak sig samtidig tilbage, og i hans sted valgtes landskabsmaleren Janus la Cour.

La Cour gik med iver til sagen og skaffede snart efter en glimrende udstilling med mange værker af Marstrand, Kyhn og P. C. Skovgaard til byen. Bertha Weis udtrykte i et brev til familien stor tilfredshed med hans indsats, og fra nu af overtog la Cour de fleste af indkøbene og forhandlingerne vedrørende kunstudstillingerne i Aarhus. Det har nok været en lettelse for Angelica Weis, der ved den tid ventede sit sjette barn. At det sommetider havde voldt hende kvaler at komme i forbindelse med kunstnerne har vi hen-

des eget ord for:⁷¹ »Afstanden mellem mig og mange af Kunstnerne er saa stor, at de for Communicationen lige saa godt kunne boe paa Færøerne eller en anden udenfor Telegraphlinien liggende Station.«

I april 1862 var den unge la Cour på auktion i hovedstaden, hvor han blev fristet så stærkt af et lille billede af Godtfred Rump⁷², at han købte det med henblik på galleriet, skønt han allerede på foreningens vegne havde bestilt et galleribillede hos Marstrand. Han skriver til mølleren i den anledning:⁷³ »Vi maa jo nu, thi der bliver ikke mange Penge til Bortlodning, belave os paa et glimrende Foredrag paa næste Generalforsamling, som river Alle med sig og som giver os Fuldmagt til at bruge alle vore Penge til Galleriet.« La Cours indstilling lå øjensynlig ganske på linie med Weis-familiens.

Forpligtelsen til at skænke billedgalleriet gaver nævnes første gang i foreningens bestyrelsesprotokol i januar 1856. Da bestyrelsen to år tidligere havde foreslået medlemmerne, at man unddrog lodtrækningen tre billeder og med tiden deponerede dem i den kommende malerisamling, blev der ikke talt om nogen forpligtelse. I 1856 hedder det derimod, at efter man har afholdt udgifterne til galleriets drift skal »Resten anvendes til Indkjøb af Malerier, af hvilke i det mindste et aarligen skulde udtages til Forøgelse af den staaende Samling, men de øvrige bortloddet.« I 1858, den 19. august, står der: »Da Tilsagnet (om lån af de 24 malerier) blev givet var det en af Betingelserne derved, at Samlingen skulde forøges ved Bidrag af et Maleri fra Konstforeningen, af det Indkjøb, som skeer efter hver afholdt Udstilling . . .« To år senere, den 4. august, hedder det i forbindelse med en diskussion om hvilke billeder, der skal købes til årets udstilling: »Efter at Bestyrelsens Ordfører havde forklaret Forpligtelsen ligeover for Cultusministeriet saaledes, at det var ved hver Lodtrækning, ikke ved hver Udstilling, at der af Foreningen skulde ophænges et Billede paa Galleriet . . .«

Forpligtelsen holdt ganske praktisk trit med foreningens formåen, – først var det »mindst et årligt«, så var det »et ved hver udstilling« og endelig blev det til »et ved hver lodtrækning«. Alli-

gevel kneb det altid for kunstforeningen at klare indkøbet af et godt maleri til galleriet og så have noget til overs til bortlodningen, og møller Weis ønskede derfor at vide helt nøjagtigt, hvad det egentlig var man i sin tid havde bundet sig til. Hans broder Ernst svarer:⁷⁴ »Jeg faaer hele Sagen om Aarhus Malerisamling hjem imorgen og skal da eftergaae den.« Det er som sædvanlig Ernst Weis, der fører pennen, skønt det er i Carl Weis' ministerium, at omtalte sag befinder sig.

Allerede næste dag fortsætter Ernst:⁷⁵ »Jeg har gennemført den Pakke angaaende Billedgalleriet i Aarhus som findes i Cultusministeriet uden at jeg deri har funden nogen Antydning af, at Kunstforeningen i Aarhus har ligeover for det Offentlige eller Ministeriet overtaget nogen Forpligtelse til at forøge den permanente Malerisamling. Jeg antager derfor ikke, at Oplysning herom, udenfor Generalforsamlingens Protocol, kan faaes andensteds end hos Otterstrøm⁷⁶, men om han lever endnu og hvor han lever er mig ubekjendt.«

Man kunne nu tænke sig, at Andreas og Christian Weis var blevet enige om at befri kunstforeningen for denne tyngende byrde; men det er ikke tilfældet. Og hvis doktoren på næste møde oplyste medlemmerne om, at der ikke fandtes nogen skriftlig forpligtelse, så er det i hvert tilfælde ikke nedfældet i protokollen. Derimod står der, at bestyrelsen foreslår, at foreningen i fremtiden anvender ikke mindre end $\frac{1}{4}$ og ikke mere end $\frac{1}{3}$ af hver to års netto-indtægt til indkøb af et maleri til billedgalleriet, og dette forslag, som var udarbejdet af Ernst Weis og stod i ovennævnte brev, blev vedtaget af medlemmerne.

I begyndelsen af 1870'erne dannede 19 fremtrædende Aarhusborgere, deriblandt de to brødre Weis, en komité med det formål at samle midler til opførelsen af en rigtig museumsbygning, og mølleren kom desuden til at sidde i det særlige museumsudvalg sammen med godsejer H. P. Ingerslev⁷⁷ og bankbogholder L. S. Fabricius⁷⁸. Den 26. september 1872 ansøgte man kultusministeriet om et pen-

getilskud eller en gratis byggegrund; men det man i virkeligheden ønskede var byggegrunden, da indsamlingen i byen gik langt over forventning og man allerede havde fået omkring 19.000 rdl. ind. I ansøgningen fremkommer museumsudvalget da også selv med et forslag.

Det var almindelig kendt i Aarhus, at bispegården, der lå lige ved siden af domkirken, efter den daværende biskop G. P. Brammers⁷⁹ afgang, skulle nedrives og grunden sælges til fordel for embedet. Museumsudvalgets forslag gik ud på, at staten med det samme skænkede bispens urtehave, hvori der kunne rejses en bygning, der ville være tilstrækkelig stor for den nærmeste fremtid, og at man senere, når resten af bispegårdens areal var blevet frit, fik endnu en grund af tilsvarende størrelse, så bygningen med tiden kunne udvides. Disse transaktioner forudsatte, at staten indkøbte det areal, hvis salg bispren skulle nyde godt af. Men dette skete ikke, hvad så end grunden kan have været⁸⁰.

Biskop Brammer tilbød da museumsudvalget sin urtehave til en billig pris; men ville de have mere, måtte de til sin tid betale auktionsprisen. Det er umuligt i dag at gøre sig klart, om dette var et rimeligt tilbud eller ej; men i alle tilfælde blev det ikke accepteret, og forslaget vakte vrede hos Ernst Weis, som den 1. april 1873 skrev til mølleren:⁸¹ »Naar Biskop Brammer bliver fri for at afgive Jord til Museet, saa bør han ikke lades i Ro, førend han har afgivet et efter hans aarlige Indkomster afpasset Bidrag i Penge. En Mand, der efter sin Stilling staaer i Spidsen for de aandelige Interesser, har ogsaa den Forpligtelse at gaae i Spidsen, hvor det angaar sædvanlige Interesser, og at bidrage hvad han formaar til deres Fremme. Dersom den Gejstelige vil afsondre sin Interesse som Gejstelig fra andre aandelige Kredse og mene, at disse ikke vedkomme ham, da er dette en Bornethed i hans Anskuelse, som han ikke til Skade for sin Stand skal have Lov til at praktisere.«

Dagen efter skænkede Andreas Weis grunden på mølleengen til det ny museum. Hans kone fortæller derom:⁸² »Andreas havde i gaar Møde med de herværende Indbydere i Museumssagen. Hans

Bag de høje træer (nuværende Vesterallé) lå det område, der skulle tørlægges og udfyldes og bl. a. afgive grunden til det ny museum. Til højre ses bygninger, der tilhørte møllen

Kopi efter foto fra omkr. 1870 i Aarhus folkebibliotekets lokalhistoriske samling

Tilbud af Byggeplads blev enstemmig modtaget. Regenborg⁸³ fortalte igaar, at Biskoppen havde besluttet »at blive sit Løfte tro«, men heller ikke mere! altsaa Kaalhaven for billig Priis og Resten til Auktionspriis, der vil sige saa dyr som mulig. Den lovede Plads er i Gjennemsnit ei over 35 à 36 Alen bred hvilket er for smalt til at kunne give godt Lys i nederste Etage naar der bygges 3-Etagers Huse ved Siden af. Den Plads Andreas tilbyder er en Trekant paa 225 Alen paa den ene Side og 160 paa den Anden, hvis 3die Side begrænses af Aaløbet som gaaer til Slusebroen.«

Allerede længe før den nye museumsbygning med sine tre etager stod færdig, gjorde bestyrelsen og det særlige museumsudvalg sig deres tanker om, hvordan det til sin tid skulle indrettes. Den lille kunstsamling, som havde så trange kår på rådhusloftet, ville ikke fylde ret meget i de mange store, højloftede lokaler, man snart var

Samme udsigt som på forrige billede, taget nogle år senere

Kopi efter foto af R. Sjelle tilhørende fru A. Sjelle, Aarhus

i besiddelse af, og selv om man havde bygget stort med henblik på fremtiden, kunne det ikke gå an, at salene følte gabende tomme, når museet åbnede. Flere gipsafstøbninger blev løsningen på dette problem.

Det har været nævnt, at møller Weis favoriserede gipsen⁵⁴, og det kunne man også godt umiddelbart forledes til at tro ved gennemlæsningen af museets bestyrelsesprotokol. Det var ham, der sammen med museets arkitekt V. Th. Walther⁵⁵ skaffede pengene til indkøbet af en større samling afstøbninger efter antikke og middelalderlige skulpturer. Det var ligeledes ham, der førte korrespondancen med de udenlandske museer, f. eks. British Museum, hvorfra man fik afstøbninger af metoper fra Parthenon.

Alligevel er det sandsynligt, at mølleren havde andre bevæggrunde. For det første økonomiske: gipsafstøbninger var billigere end malerier; det lå simpelthen ikke inden for mulighedernes grænse at

fyldte museet med billeder, selv om man havde ønsket det. For det andet fulgte mølleren og museets bestyrelse herved den linie, museer overalt i Europa havde anslået fra begyndelsen af forrige århundrede. Afstøbningssamlingerne var højt skattede i en tid, hvor kun en lille velhavende brøkdal af folk ved selvsyn kunne lære de originale kunstværker at kende. Chr. Jürgensen Thomsen, N. L. Høyens meddirektør ved de kgl. kunstsamlinger i København, havde i Prinsens Palæ samlet og opstillet en afstøbningssamling, som han var meget stolt af. Her fandtes endog Ghibertis berømte bronzedøre fra Florens i fuld størrelse!

En tredje grund til anskaffelsen af så rigelige mængder af gipsstatuer lå i møllerenes ønske om mest muligt at begrænse den plads, den historisk-antikvariske samling skulle have tildelt. Det var ingen hemmelighed, at han så med ublide øjne på denne samling, som han ikke mente hørte hjemme i et maleri- og skulpturmuseum.

Mølleren rådførte sig i disse år flere gange med kunsthistorikeren Julius Lange⁸⁶, og af dennes svarbreve får man indtryk af nogle af de vanskeligheder, indretningen af det nye museum bød på. Det var iøvrigt Julius Lange, der foreslog, at man skulle anskaffe afstøbninger efter antikke skulpturværker. Møller Weis' egen tanke havde været at indkøbe flere Thorvaldsen-afstøbninger og desuden nyere originale arbejder⁸⁷.

Da pladsen endelig skulle fordeles mellem de tre samlinger, var museet så fuldt af afstøbninger i stueetagen og malerier på første sal, at de 3 bestyrelser indså, at der måtte vælges mellem stiftsbiblioteket og den historisk-antikvariske samling. »Efter ei ringe Modstand har jeg faaet sat igjennem, at Aarhus Stiftsbibliothek og ikke en Samling Flintekiler og Potteskaar og dslg. skal have Plads i Museumsbygningen,« skriver mølleren til sin nevø Andreas Peter Weis⁸⁸ i et brev, der ellers kun handler om stiftsbibliotekets fremtidige skæbne, og hvis formål er at få den unge Weis interesseret i et projekt, der skal indsprøjte nyt liv i det gamle foretagende. »General Ankjær⁸⁹ . . . har corresponderet med det Kgl. Bibliothek om, at faae overladt, hvad dette maatte kunne undvære og

Møllerens ejendom bestod af adskillige sammenbyggede huse, hvis facader strakte sig fra midten af den nuværende Møllepark til hjørnet af den nuværende Vestergade

Kopi efter foto fra ca. 1865 i Aarhus folkebibliotekets lokalhistoriske samling

Aarh: Bibliotheket maatte trænge til. Overbibliothekar Justits: Bruun⁹⁰ har svaret at han Intet havde imod og antog at Cultusministeren vilde give sit Minde til en saadan Overdragelse; men at det Kgl. Bibliothek ei kunne have Nogen til at foretage Undersøgelsen om hvad Bibliotheket har disponibelt: Aarh: Bibliotheket maatte selv sørge derfor. Det er nu faldet mig ind: om ei Du kunde have Lyst til at udføre dette Arbeide, naar Du er færdig med Din Examen. Du faaer Intet for det: Du maa gjøre det i Continuation af den Interesse Din Fader og Onkel Ernst havde for Stiftsbibliotheket. »Der mangler Dig Sagkundskab«, ja vistnok; men nogen Hjælp i den Henseende vil Bruun nok lade Dig tilflyde; og herfra vilde Du jo faae Listen over hvad der haves og hvad der ønskes. Stiftsbibliotheket har i 30 à 40 Aar ingen Tilvæxt havt!⁹¹

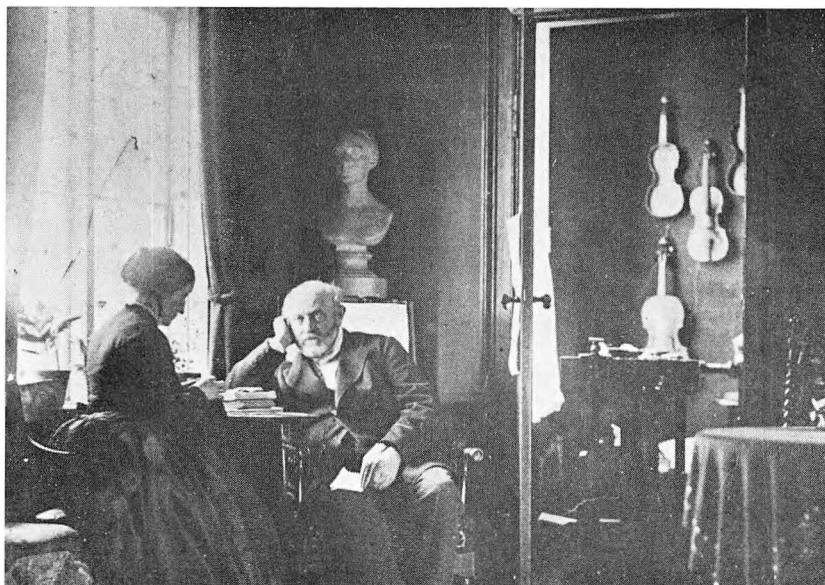
Om den unge A. P. Weis nogensinde kom i gang med denne opgave vides vist nok ikke; men stiftsbibliotheket lod sig ikke genop-

live og har sandsynligvis ikke modtaget nogen tilvækst fra det kgl. bibliotek.

I foråret 1877 blev kunstsamlingerne overflyttet, og møller Weis arbejdede de næste to-tre måneder med opstillingen af de mange afstøbninger. Som medhjælper havde han en ung kunstner ved navn Christian Grossmann⁹², der var blevet ham anbefalet af Julius Lange.

Fra Weis'ernes hånd findes ingen skriftlige vidnesbyrd om selve åbningen og indvielsen af den nye bygning, som nu lå på mølleengen, hvor der så langt tilbage som i midten af det 13. århundrede havde været mølledam. Men denne 1. pinsedag var heller ikke nogen skæringsdag for mølleren. Det særlige museumsudvalg kunne ikke opløses og trække sig tilbage, selv om museet nu var indrettet og tilgængeligt for publikum; regnskabet kunne ikke gøres op og afleveres. Årsagen lå i grundens beskaffenhed. Den nye bygning blev ved med at »sætte sig« i langsomt tempo; der opstod lange revner, som måtte repareres, og der gik henvend to år, førend man turde anse denne proces for afsluttet. Det kan ikke have undgået at ærgre mølleren betydeligt. Ganske vist var han ikke ansvarlig, så lidt som de to andre mænd, Ingerslev og Fabricius, der sad i det særlige museumsudvalg; men møller Weis boede på stedet, lige over for den nye hvide bygning på den grønne eng. Han er uden tvivl kommet der daglig; han må have følt det, som om det var hans eget hus, der tog skade.

Der var dog også glæder. I februar 1878 skriver Andreas Weis til sin nevø⁹³: »Kleisdorff⁹⁴ har forleden opgjort Regnskabet over Besøgende i Aarh: Museet. Resultatet er, at der fra Pintze, da det aabnede, til Nytaar har været noget over 17.000 (jeg troer 17.400) paa de Dage, der har været aabent for Publicum. Regnes hertil de mange Besøg, jeg havde i de 2 à 3 Maaneder, da jeg ordnede Afstøbningssamlingen og Besøgene fra Omegnens Skoler (50 à 150 paa Gangen) og fra Nabobyerne –, troer jeg vist, at der kan antages at have været imellem 19 og 20.000 i Løbet af 7½ Maaned. Mig

Møller Weis og hans kone fotograferet i dagligstuen på Aarhus Mølle

Kopi efter foto i Aarhus folkebibliotekets lokalhistoriske samling

synes, at dette maa kaldes ganske forsvarligt. Det gaaer her som i Kbhvn.: det er menigmand, som kommer og som kommer igjen.«

Da bygningen endelig syntes stabiliseret, lod mølleren håndværkerne udbedre de sidste skader, og i september 1879 skriver han til A. P. Weis⁹⁶: »Jeg er nu færdig med Regnskaberne og i det Hele saa vidt, at Museet kan afleveres til den kommende Bestyrelse. Det har kostet mig megen Tid, stort Arbeide og mange Penge at komme saa vidt: langt mere end Andre kunne vide og maaske mere end rigtigt er fra min Side – saa at jeg af og til har fortrudt at have paataget mig denne Sag – men nu er det Hele færdigt og [da] Resultatet nok synes mig endeel bedre end jeg fra først af havde troet det kunde blive, er jeg dog glad ved at have holdt ud.«

I 1877 trak Dr. Chr. Weis sig ud af bestyrelserne for kunstforeningen og museet, og i stedet blev hans nevø, møllerens søn

Ernst⁹⁶, valgt ind. Selv om der således et godt stykke tid endnu sad en Weis i disse to bestyrelser, føles det alligevel som om en særlig epoke er endt med de mennesker, der var med til at gøre det grundlæggende arbejde for kunsten i Aarhus.

Carl og Ernst Weis døde i København i henholdsvis 1872 og 1873. Doktoren trak sig tilbage fra sit arbejde og flyttede til hovedstaden i 1881, hvor han døde det følgende år.

Møller Weis, som i 1872 havde købt sig en gård i Aarslev, tilbragte nu det meste af sin tid der, selv om han længe daglig kørte ind til møllen, hvis ledelse hans søn Ernst havde overtaget. Hans interesse for museet forblev usvækket; herom vidner mange breve til nevøen i København. Så sent som i september 1887 skriver han om et billede af maleren Niels Petersen-Mols⁹⁷: »Jeg haaber at det ikke bliver kjøbt; dels fordi det synes mig – hvorvel dygtig malet – dog at være et Begynderarbeide; dels fordi jeg troer, at det vil øve en forstyrrende Virkning i Aarh: Museet⁹⁸.« Møller Weis døde i 1889, 74 år gammel, den længstlevende af de fire brødre.

Hvem af Weis'erne har betydet mest for kunstlivet i Aarhus? Det spørgsmål lader sig vist ikke besvare. Når man har læst en del af de mange breve, som bandt denne usædvanlige familie sammen, mindes man Christian Winthers ord: »... det var som udstrømmet af een Sjæl og udført af een Haand.«

Noter

Forkortelser: se side 40.

- 1 Oplysninger om Weis-familien findes i Dansk Biografisk Leksikon, Kbh. 1943, bd. XXV, s. 287 ff.
 - 1 Hans Heinrich Weis, købmand i Itzehoe.
 - 2 Hans Heinrich Weis (1697–1760?).
 - 3 Jürgen Weis (1734–efter 1818).
 - 4 Ernst Peter Weis (1776–1845).
 - a Ernst Marcus Weis (1807–1873) ugift.
 - b Carl Mettus Weis (1809–1872) gift med Marie Angelica Schönheyder (1829–1875).
 - c Hans Christian Weis (1811–1882) gift med Edvardine Reinholdine Hoff-Rosencrone (1820–1901).
 - d Andreas Severin Weis (1815–1889) gift med Bertha Magdalene Schönheyder (1828–1902).
- 2 Breve fra og til Christian Winther, udg. af F. L. Liebenberg, Kbh. 1880, s. 204.
- 3 Danske Patriciske Slægter, første samling, Kbh. 1891, s. 39 ff (Bruun), s. 290 ff (Schönheyder), se i øvrigt note 1.
- 4 Runestenen findes nu på Forhistorisk museum i Aarhus.
- 5 Det kgl. Bibliotek. Ny kgl. Samling 1537, 2°.
- 6 Se s. 41 note 21.
- 7 Weis 31.3.1851 (RA).
- 8 Alfred Anton Hage (1803–1872), handelsmand og politiker.
- 9 EWB d-10 16.3.1861.
- 10 Jørgen Roed (1808–1888), maler.
- 11 EWB 1. 7.5.1861.
- 12 EWB av. 16.6.1851.
- 13 Se s. 41 note 18.
- 14 Weis 28.6.1854 (RA).
- 15 IWB 8. 13.7.1856.
- 16 EWB d-4 29.3. eller 5.1858.
- 17 som nævnt s. 21 bandt kf sig til at forøge den permanente ms med et billede om året.
- 18 EWB i. 18.4.1860.
- 19 Wilhelm Marstrand (1810–1873), maler.
- 20 Godtfred Rump (1816–1880), maler.
- 21 Vilhelm Kyhn (1819–1903), maler.
- 22 O. D. Ottesen (1816–1892), maler.
- 23 EWB d-7 25.4.1860.

- 24 Vilhelm Petersen (1812–1880), maler.
- 25 Carl Christian Constantin Hansen (1804–1880), maler.
- 26 Frederik Vermehren (1823–1910), maler.
- 27 P. C. Skovgaard (1817–1875), maler.
- 28 AKs kat. nr. 468.
- 29 Se note 1.
- 30 Se note 16.
- 31 Se note 23.
- 32 Se note 16.
- 33 Se note 23.
- 34 EWB d-3 26.6.1858
- 35 EWB d-5 27.6.1858.
- 36 Weis 1.6.1860 (RA).
- 37 Weis 22.6.1860 (RA).
- 38 J. Th. Lundbye (1818–1848), maler.
- 39 Lorentz Frølich (1820–1908), maler, tegner og grafiker.
- 40 Weis 20.10.1860 (RA).
- 41 Portrættet fra 1868 (AKs kat. nr. 308), der længe fejlagtigt har været betegnet »Etatsraad Ingerslev«, er blevet identificeret af bibliotekar Kjeld Elkjær. Se: Seksten Århusrids, Aarhus 1953, s. 149–163: »Omkring møller Weis og hans hustru«. Portrættet fra 1855: AKs kat. nr. 304.
- 42 Janus la Cour (1837–1909), medlem af bestyrelserne for kf og ms fra 1861 til 1867.
- 43 EWB av 2.8.1863.
- 44 Clara Marie Weis (1845–1934), datter af Hans Christian og Edvardine Weis.
- 45 Antonie Schønheyder (1841–), søster til Bertha og Angelica Weis.
- 46 H. W. Bissen (1798–1868), billedhugger.
- 47 EWB d-9 25.8.1860.
- 48 H. Rostrup: Billedhuggeren H. W. Bissen, Kbh. 1945, bd. II s. 133, nr. 545. AKs kat. nr. 504. Busten er af alabast.
- 49 EWB b-23 udateret (1861).
- 50 Se note 16.
- 51 EWB d-6 28.6.1858.
- 52 Weis udateret (1858) (RA).
- 53 Se s. 41 note 20.
- 54 Som anført s. 30 svarede Høyen og Thomsen absolut nej på en fornyet ansøgning i 1862.
- 55 EWB av 18.1.1859.
- 56 EWB b-24 udateret (21.1.1859).
- 57 Indenrigsministeriets 1. dpt. js M 454/1859 (5.5.) (RA).
- 58 Se s. 40 note 4.

- 59 Det kgl. Bibliotek. Ny kgl. Samling 1537, 2°.
- 60 Johan Stroe (Stroh) (1805–1865), maler.
- 61 Hermann Carmiente (1810–1857), maler.
- 62 Frederik Sødring (1809–1862), maler.
- 63 P. Raadsig (1806–1882), maler.
- 64 Se listen s. 45 over de 32 første malerier: 24 deponeret af staten, seks deponeret af Aarhus Kunstforening af 1847, det katedralskolen tilhørende portræt af rektor Blache samt byens ejendom: Jørgen Sonnes rytterbillede.
- 65 J. M. Mørk (1827–1889), redaktør. Medlem af ms' bestyrelsen fra 1858 til 1889.
- 66 Kfs bestyrelsesprotokol, 4.8.1860.
- 67 EWB i. 6.8.1860.
- 68 Se s. 30.
- 69 Weis 12.8.1862 (RA).
- 70 EWB i. 21.9.1862.
- 71 EWB d-6 28.6.1858.
- 72 Billedet kan ikke identificeres.
- 73 EWB g-2 3.4.1862.
- 74 EWB i. 2.10.1862.
- 75 EWB i. 3.10.1862.
- 76 Se s. 41 note 6.
- 77 Se s. 43 note 70.
- 78 Se s. 41 note 7.
- 79 G. P. Brammer (1801–1884), biskop fra 1845 til 1881.
- 80 Kultusministeriets 2. dpt. R. 310/1872 (26.9.). Det fremgår af museumsudvalgets ansøgning, at alle landets øvrige bispeembeder er fastlønnede, hvorfor det er rimeligt at forvente, at staten vil købe grunden af biskop Brammer.
- 81 Weis 1.4.1873 (RA).
- 82 Weis 3.4.1873 (RA).
- 83 Th. A. J. Regenburg (1815–1895), stiftamtmand i Skanderborg fra 1870 til 1895.
- 84 Overretssagfører Frank Wilde: »Aarhus Museum«, Samleren, 4, 1927, s. 7 f.
- 85 Se s. 43 note 72.
- 86 Julius Lange (1838–1896), kunsthistoriker. N. L. Høyens efterfølger som docent ved Københavns universitet 1871.
- 87 Breve fra Julius Lange, udg. af P. Købke, Kbh. 1902, s. 73–75, 76–78.
- 88 Andreas Peter Weis (1851–1935), ældste søn af Carl og Angelica Weis.
- 89 Stephan Ankjær (1820–1892), formand for bestyrelsen for stiftsbiblioteket.
- 90 Christian Bruun (1831–1906), biblioteksmand, historiker, leder af det kgl. bibliotek fra 1863.
- 91 IWB 3. 2.3.1877. Denne plan, der sandsynligvis ikke kom til udførelse, er måske spiren til statsbiblioteket i Aarhus. Det bliver således forståeligt, at såvel det kgl. biblioteks chef som »interesserede kredse« i Aarhus synes at have drøftet

- sådanne planer, før Christiansborg slot brændte i 1884. Jvf. Emanuel Sejr: Statsbiblioteket, Aarhus 1963, s. 7.
- 92 Christian Grossmann (1849–1905), billedhugger, elev af H. W. Bissen.
- 93 IWB 5. 12.2.1878.
- 94 Overlærer L. Kleisdorff (1832–1913), medlem af bestyrelserne for kf og ms fra 1877 til 1914.
- 95 IWB 9. 11.9.1879.
- 96 Ernst August Weis (1848–1912), ældste søn af Andreas og Bertha Weis. Medlem af bestyrelserne for kf og museet fra 1877 til sin død. Han efterfulgtes i museumsbestyrelsen af sin norskfødte hustru Vilhelmine Weis (1851–1926), som i 1926 foreslog læge Carl Krebs, senere professor, dr. med., indvalgt som medlem. Efter fru Vilhelmine Weis' død arvede museet en anseelig samling, hovedsagelig dansk kunst, som dels stammede fra det gamle møllerhjem, dels var købt i Ernst Weis' tid.
- 97 Niels Petersen-Mols (1859–1921), maler.
- 98 IWB 3. 22.9.1887. Det omtalte billede er muligvis »Udsigt gennem Stalddør«, 1887, AKs kat. nr. 319, som blev købt af møllejer Ernst Weis og først kom til museet i 1926.

Midlerne til denne publikations trykning er tildelt Museet af det i lov om statstilskud til kunstmuseer i § 6 nævnte raadighedsbeløb

Museet bringer fru Eva Weis Bentzon, Hellerup og fru Irene Weis Brannow, Klampenborg sin bedste tak for den imødekommenhed, de har vist ved velvilligst at have stillet arkivalisk materiale til disposition for de historiske undersøgelser i nærværende publikation

Bogtryk: Marselis Tryk i samarbejde med Aarhus Klichéanstalt og Emil Byskous Bogbinderi

Fotografierne er udført af Niels Elswing (side 49 og 54), P. V. Glob (side 51) og Thomas og Poul Pedersen (side 6, 8, 10, 12, 17, 20, 33, 55, 63 og 66)